

Licht op Groen

achtergronddocument Natuur & Recreatie

Het milieu in de regio Rotterdam 2000

Samenwerkingsverband Milieumonitoring Stadsregio Rotterdam

Colofon

In het project Milieumonitoring Stadsregio Rotterdam werken samen :

DCMR Milieudienst Rijnmond
ENECO
Gemeente Rotterdam
GGD voor Rotterdam en omstreken
Hoogheemraadschap van Delfland
Hoogheemraadschap van Schieland
Politie Rotterdam-Rijnmond
Provincie Zuid-Holland
Rijkswaterstaat, directie Zuid-Holland
Stadsregio Rotterdam
Zuiveringsschap Hollandse Eilanden en Waarden.

Projectcoördinatie :

DCMR Milieudienst Rijnmond, Schiedam

Gebaseerd op een model van :

Milieu Adviesbureau Infoplan b.v., Delft

Grafieken en kaarten :

DCMR Milieudienst Rijnmond, Schiedam

Foto voorzijde :

Niël Meijer, Den Haag

Ontwerp voorzijde :

QPress, Schiedam

Drukwerk :

DCMR Milieudienst Rijnmond

Papier :

100 grams Pronto

Oplage :

150 exemplaren

Voor nadere informatie :

Afd. Voorlichting DCMR Milieudienst Rijnmond,
's-Gravelandseweg 565, Schiedam,
Postbus 843, 3100 AV Schiedam
telefoon : 010 - 2468453; fax. 010 - 2468283
e-mail : rku@dcmr.nl

juni 2000

ISBN 90-802579-5-8???

Licht op Groen

Achtergronddocument Natuur& Recreatie

INHOUDSOPGAVE

pagina:

0. INLEIDING

1. NATUUR

- 1.1. Achtergronden van natuurbeleid
- 1.2. Operationalisering van het begrip natuur
- 1.3. Natuur per gebiedstype
 - 1.3.1. Natuurgebied
 - 1.3.2. Agrarisch gebied
 - 1.3.3. Ecologische verbindingzones
 - 1.3.4. Buitenstedelijke recreatieterrinen
 - 1.3.5. Stedelijk gebied en havengebied
 - 1.3.6. Oppervlaktewater (natte natuur)
- 1.4. Naar een verzamelindicator
- 1.5. Natuurwaarde
- 1.6. Conclusie en aanbevelingen

2. MILIEU & RECREATIE

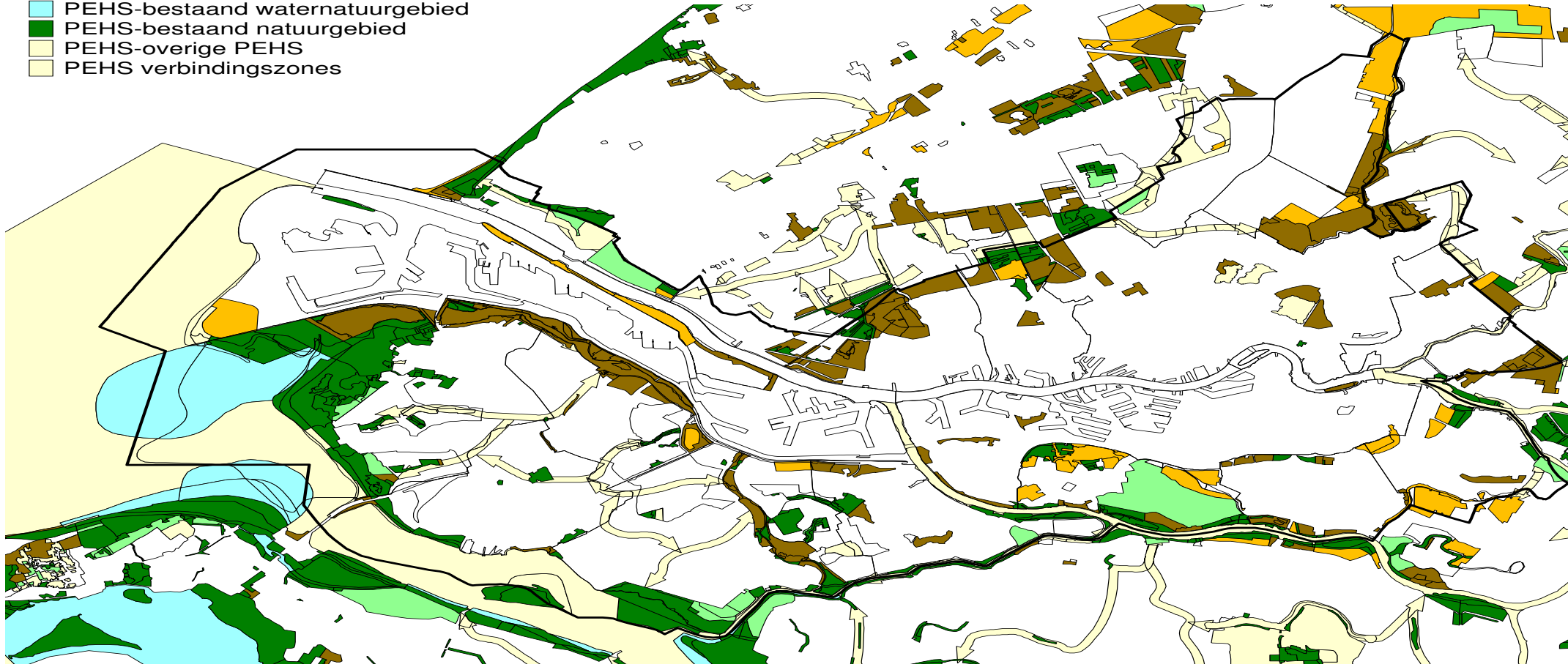
- 2.1. Achtergronden van beleid
- 2.2. Beleidskaders
- 2.3. Zonering recreatiegebieden
- 2.4. Conclusie en aanbevelingen

BIJLAGEN:

- Bijlage 1 Geraadpleegde literatuur
- Bijlage 2 Samenstelling MSR-werkgroep Groen

Natuur en recreatie

- gepland bos-/recreatiegebied
- bestaand bos-/recreatiegebied
- PEHS-gepland natuurgebied
- PEHS-bestaand waternatuurgebied
- PEHS-bestaand natuurgebied
- PEHS-overige PEHS
- PEHS verbindingzones

0 Inleiding

De ruimtedruk in de regio Rijnmond is groot. Vele plannen zijn of worden ontwikkeld voor plaatsen waar nu nog open groene ruimte (landbouwgebied, natuurgebied) is. Het betreft plannen voor uitbreiding van de haven (Maasvlakte 2); voor aanleg van droge bedrijventerreinen (Noordrand 1, Brainpark Vijfsluizen); voor aanleg van nieuwe infrastructuur (A4 noord, A13-16, Betuwelijn, HSL) en nieuwe woningbouwlocaties (Noordrand 2/3, Nesselande, Carnisselande). Tegelijk neemt de behoefte aan vormen van openluchtrecreatie dicht bij de stad toe. en zijn er plannen om het areaal natuur- en recreatiegebied in de regio te laten toenemen (Regionaal Groenstructuurplan; Groenakkoord, aanleg regionaal natuur- en recreatiegebied in het kader van de ontwikkeling van de tweede Maasvlakte). Bestaand natuurgebied en verbindingzones daartussen moeten behouden blijven of worden ontwikkeld.

Is daar allemaal wel voldoende ruimte voor in de regio Rijnmond? En hoe staat het eigenlijk met de hoeveelheid ruimte voor natuur in onze regio? In deze paragraaf willen we een antwoord geven op de vraag: hoeveel ruimte voor natuur hebben we in deze regio en wat zijn de ambities op dat vlak?

Vorig jaar heeft MSR de relatie Milieu & Ruimte nader belicht. In dat kader is kort aandacht besteed aan natuur en recreatie. Toen is ook aangegeven dat de onderwerpen natuur en recreatie om een nadere uitwerking vragen. In dit MSR rapport volgt deze uitwerking.

We lichten eerst de achtergronden van het natuurbeleid toe. Voorts doen we een voorstel voor operationalisering van het containerbegrip NATUUR. Dat leidt tot een aantal indicatoren voor natuurkwantiteit. Aan de hand van deze indicatoren schetsen we de hoeveelheid ruimte voor natuur, samengevat in een verzamelindicator. Daarbij willen we een antwoord geven op de vraag: hoeveel natuur hebben we per gebiedstype en halen we onze doelen op dat vlak? Vervolgens beschrijven we de natuurkwaliteit aan de hand van het voorkomen van diverse diersoorten.

In het tweede hoofdstuk gaan we in op de milieu-aspecten van openluchtrecreatie in de regio. Ook hier gaan we kort in op de achtergronden van en doelen voor beleid op het gebied van de openluchtrecreatie. Vervolgens beschrijven we een aantal op de beleidsdoelen aansluitende indicatoren, waar mogelijk voorzien van gegevens. We besteden daarbij ook aandacht aan de mogelijke natuurwaarde van recreatiegebieden.

1

NATUUR

1.1 Achtergronden van natuurbeleid

Wat is natuur?

Mensen hechten vele betekenissen aan natuur. Natuur wordt door velen ervaren als iets dat een eigen, 'intrinsieke' waarde en bestaansrecht heeft. Maar natuur wordt ook meer en meer beschouwd als iets dat er voor ons is: voor direct gebruik als boer, visser, imker, jager, onderzoeker of voor beleving als recreant, natuurliefhebber, excursieleider. Verder vormt de natuur een goede setting voor allerlei activiteiten, bijvoorbeeld als economisch vestigingsklimaat voor bedrijven of voor "wonen in het groen".

Werd de natuur aanvankelijk als tegenpool van cultuur gepositioneerd, in de loop van de jaren 60 komt als reactie daarop een sterk op de mens gerichte benadering van het natuur- en landschapsbehoud tot ontwikkeling. Omstreeks 1970 worden de functies van de natuur voor de mens preciezer geformuleerd [24]:

- 1 de reservoïrfunctie voor erfelijke eigenschappen en natuurlijke stoffen van belang voor voedselvoorziening en geneeskunde;
- 2 de regulatiefunctie voor plagen, verontreinigingen, erosie, klimaat;
- 3 de signaalfunctie voor effecten van ingrepen;
- 4 de veldlaboratoriumfunctie voor onderzoek gericht op milieubeheer, hulpbronnenbeheer;
- 5 de onderwijsfunctie voor de opleiding van onderzoekers en leraren of voor de hobbyist;
- 6 de natuurrecreatiefunctie. die voorziet in de behoefte aan de beleving van stilte, schoonheid en afzondering. De mate waarin natuurgebieden hun recreatiefunctie vervullen zal verder worden behandeld in paragraaf 2.3.

Aan natuur wordt dus een intrinsieke waarde toegekend, maar zij heeft ook uiteenlopende belevings- en gebruikswaarden. Met de toenemende verstedelijking in ons land zal aan deze waarden een grotere betekenis worden toegekend en zal de "vraag" naar natuur toenemen, zo staat ook te lezen in de Regeringsverklaring van 1998.

Aan de maatschappelijke vraag naar natuur is zowel binnen als buiten natuurgebieden tegemoet te komen, maar de daarmee gepaard gaande dreigingen lopen uiteen. Voor natuur in natuurgebieden bestaan landelijke doelen. Bij natuur buiten natuurgebieden gaat het om natuur in agrarische gebieden, langs infrastructuur, rond bedrijven en in en rond steden en dorpen. Voor natuur buiten natuurgebieden bestaan geen landelijke doelen, behalve het soortbeleid voor een beperkt aantal planten- en diersoorten. Natuur buiten natuurgebieden biedt, meer nog dan natuur binnen natuurgebieden, grote kansen voor met name gebruik en beleving. Maar buiten natuurgebieden zijn de bedreigingen ook groter [18].

Omdat natuur meerdere betekenissen heeft, afhankelijk van de doelgroep, is het niet mogelijk natuurwaarde eenduidig te definiëren. We concentreren ons daarom op beleid(smaatregelen) die gericht zijn op toename van de hoeveelheid grondoppervlakte die beschikbaar is voor natuur(recreatie). Wordt het beleid uitgevoerd, dan nemen we aan dat er meer gebied zal komen met een zekere natuurwaarde. Wel beschrijven we de ontwikkelingen van een aantal kenmerkende soorten voor diverse gebiedstypen.

Natuurbeleid

Internationaal

De Europese Unie heeft twee richtlijnen uitgevaardigd die van belang zijn voor het natuurbeleid in Nederland: de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn verplichten lidstaten tot het aanwijzen van speciale beschermingszones. De beschermingsbepalingen in de Natuurbeschermingswet (1998) zijn op basis van de Habitatrichtlijn aangescherpt. In de regio Rotterdam vallen het Haringvliet en de Voordelta onder beide richtlijnen [1]. De duinen van Voorne vallen alleen onder de Vogelrichtlijn.

In Ramsar (Iran, 1971) is de Wetlandconventie opgesteld. Sinds 1980 is Nederland partij bij deze conventie. Op grond van deze overeenkomst verplichten lidstaten zich watergebieden van internationale betekenis voor watervogels aan te wijzen. Alle gebieden die zijn aangewezen volgens de Wetlandconventie zijn ook aangewezen volgens de Vogelrichtlijn. Dit benadrukt het belang van de Deltawateren in deze regio voor watervogelpopulaties, zoals ook beschreven in het MSR-rapport, hoofdstuk 2. Als ingrepen in deze gebieden leiden tot "evidente schade" voor de in deze gebieden aanwezige vogelpopulaties, dient de initiatiefnemer deze schade te compenseren. Deze materie is momenteel nog volop in discussie; onlangs heeft staatssecretaris Faber een lijst van gebieden ingediend die zullen gaan vallen onder de Vogelrichtlijn. Vele maatschappelijke groeperingen in Nederland vrezen dat hun activiteiten door deze richtlijn aan banden worden gelegd.

Nationaal

In 1990 is het Natuurbeleidsplan verschenen. Aanleiding was de voortdurende achteruitgang van het aantal planten en dieren in ons land, zoals het aantal paddestoelen. Ook het soortenaantal nam en neemt af. Er treedt een nivellering op in de natuur: algemene soorten nemen toe en soorten die gebonden zijn aan specifieke natuurlijke omstandigheden nemen af. Overigens voltrekt dit proces zich ook op Europese en mondiale schaal. De oorzaken hiervoor zijn: voortschrijdende schaalvergroting in de landbouw en afname van de oppervlakten aan leefgebied voor wilde planten- en diersoorten door vernietiging, verstoring, verzuring, vermesting en lucht- en watervervuiling. Verzuring leidt tot het verdwijnen van daarvoor kwetsbare biotopen, b.v. op de zandgronden en in de duinen. Vermesting leidt tot aantasting van voedselarme

milieus en de daarvan afhankelijke planten- en diersoorten [15]. Het beleid is geformuleerd om aan deze achteruitgang een halt toe te roepen, en richt zich op een goede ecologische infrastructuur: een abstracte term voor de mogelijkheden voor wilde soorten dieren en planten om zich te verspreiden in een bepaald gebied. De hoofddoelstelling van de Rijksoverheid voor natuur is het in stand houden, herstellen en ontwikkelen van natuurlijke en landschappelijke waarden, onder meer door realisatie van de ecologische hoofdstructuur (EHS) [15]. Een van de hoofddoelstellingen van deze ecologische infrastructuur is het veiligstellen of ontwikkelen van grote, aaneengesloten natuurgebieden van een hoge kwaliteit, de zogenoemde kerngebieden. Niet alle natuurgebieden zijn zo groot dat de erin voorkomende planten en dieren gezonde populaties kunnen vormen. Daarom zijn tussen de natuurkerngebieden ook "verbindingszones" nodig. De kerngebieden zijn minimaal 250 ha groot. De kerngebieden en hun verbindingen zijn op kaart vastgelegd. Binnen de regio zijn de duingebieden bij Oostvoorne en Hoek van Holland onderdeel van de EHS, evenals de laagveen- en kleigebieden langs Oude Maas en Spui.

Het Structuurschema Groene Ruimte (LNV) biedt de planologische basis voor realisatie van de EHS, maar ook voor een gebiedsgerichte uitwerking van het beleid via strategische groenprojecten en bufferbeleid. De globale begrenzing door het rijk zou al in 1998 moeten zijn afgerond, in de praktijk is landelijk op 1-1-99 78% begrensd [1].

Het nationaal Natuurbeleidsplan geeft een globale begrenzing aan van de EHS, maar de provincie heeft de bevoegdheid de ecologische hoofdstructuur nader te begrenzen en vast te stellen. Vervolgens dienen de gronden te worden verworven door de overheid. In 2018 moeten de reservaat- en natuurontwikkelingsgronden van de ecologische hoofdstructuur zijn verworven, ingericht en overgedragen aan de eindbeheerder.

Provinciaal

De provincie Zuid-Holland heeft het natuurbeleid vastgelegd in het Beleidsplan Natuur en Landschap (1991). Hierin heeft de provincie de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur vastgelegd (PHES). Deze PEHS komt voor het overgrote deel overeen met de EHS uit het nationaal Natuurbeleidsplan. De PEHS is echter gedetailleerder, met name waar het gaat om de ligging van ecologische verbindingszones. Daarnaast onderscheidt de provincie de lokale ecologische infrastructuur, waarvoor een basiskwaliteit moet worden bereikt. De gebieden buiten de EHS dienen de samenhang tussen de elementen van de EHS te versterken. Daarbij gaat het zowel om het landelijk als het stedelijk gebied. De provincie wil de inrichting van de ecologische hoofdstructuur in 2013 hebben voltooid, wat dus een versnelde realisering ten opzichte van de landelijke doelstelling betekent [17].

Verder is de Randstadgroenstructuur voor natuur van belang. Hierbij gaat het veelal om de aanleg van bos- en recreatiegebieden in samenhang met een herstructurering van het landschap. Bos- en recreatiegebieden dienen zo te worden aangelegd en beheerd dat zij de ecologische structuur versterken [2].

Regionaal

De Stadsregio Rotterdam heeft in 1996 een Regionaal Groenstructuurplan [4] vastgesteld, waarin binnen het algemene groenbeleid ook haar natuurbeleid is verwoord. Als doelstellingen worden gehanteerd:

- handhaven van de huidige bijzondere natuurwaarden;
- vergroten van het areaal natuurgebied;
- vergroten van de samenhang tussen gebieden met hoge natuurwaarden door behoud van bestaande en realisatie van nieuwe verbindingszones;
- versterken van de natuurwaarden in het natuurlandschap;
- bovenstaande waar mogelijk realiseren in combinatie met recreatie en/of landbouw.

Gemeente Rotterdam

Verspreid over de stad zijn er verschillende initiatieven genomen om de natuurwaarde van het openbaar groen te versterken. Vooral in de groene deelgemeenten is men actief. De haven heeft een eigen HavenNatuurplan opgesteld. Bureau Stadsnatuur Rotterdam heeft een aantal natuurinventarisaties met vrijwilligers opgezet, in samenwerking met de Dienst Recreatie Rotterdam. Ook wijkteams zijn actief op het gebied van het waarnemen en registreren van de stadsnatuur. Een overkoepelende visie over wat de natuurkwaliteit in Rotterdam zou moeten zijn ontbreekt echter, mede omdat niet bekend is welke indicatoren geschikt zijn om die kwaliteit te meten.

In 1999 is Rotterdam begonnen met de voorbereiding voor een nieuw gemeentelijk Groen- en Natuurbeleidsplan. Het doel is een overkoepelend natuurbeleidsplan (2000-2005) te maken, dat voorziet in een uitbreiding van de natuuroppervlakte en versterking van de natuurwaarde in heel het stedelijke gebied en de havengebieden. Eerst moet echter duidelijk worden wat de gewenste natuurkwaliteit voor de stad is en waar natuur te vinden is.

Hierover meer in paragraaf 1.3.5.

1.2 Operationalisering van het begrip natuur

De natuurwaarde in de regio wordt bepaald door twee hoofdfactoren:

- 1 De hoeveelheid grondgebied waarop natuur aanwezig is of kan ontstaan
- 2 De kwaliteit of waarde van de aanwezige natuur.

Het accent voor natuurmonitoring in MSR ligt vooralsnog op het kwantitatieve deel. De meeste indicatoren voor hoeveelheid natuur sluiten direct aan op beleidsdoelstellingen voor de natuurkwantiteit, waarbij we aannemen dat meer ruimte voor natuur een hogere ecologische kwaliteit zal opleveren. Voor zover beschikbaar maken we uiteraard wel gebruik van indicatoren voor de kwaliteit, zoals bijvoorbeeld het aantal vlinderwaarnemingen in het stedelijk gebied, en broedvogels in het agrarisch gebied.

kwantiteit

Het grootste deel van de beleidsdoelen op het gebied van natuur is gericht op de hoeveelheid gronden beschikbaar voor natuur(ontwikkeling) en de verbindingen daartussen: de kwantiteit. De hoeveelheid aan gronden met natuurwaarde is ook van invloed op de te verwachten kwaliteit: het concept van de ecologische infrastructuur als ruggengraat voor de natuur is daarop immers gebaseerd: er is een minimale oppervlakte aaneengesloten leefgebied nodig om volledige leefgemeenschappen mogelijk te maken. De onderscheiden gebiedstypen zijn: natuurgebied, ecologische verbindingzones, agrarisch gebied, stedelijk gebied, recreatiegebied en oppervlaktewater.

De indicatoren voor kwantiteit geven per gebiedstype aan hoeveel ha met een veronderstelde natuurwaarde er in de regio Rotterdam zijn gerealiseerd in relatie tot de doelen. Dit is in beeld te brengen voor natuurgebieden, ecologische verbindingen, agrarisch (relatienota)gebied, recreatiegebieden en oppervlaktewater.

Voor het stedelijk gebied is het op dit moment nog niet mogelijk aan te geven hoeveel ha ecologisch waardevol zijn, behalve dan voor het openbaar groen in Rotterdam. Bovendien ontbreken de doelstellingen op dit vlak. Voor het havengebied en de stad is beleid en een daarop aansluitend monitorsysteem in ontwikkeling.

Ecologische Kwaliteit

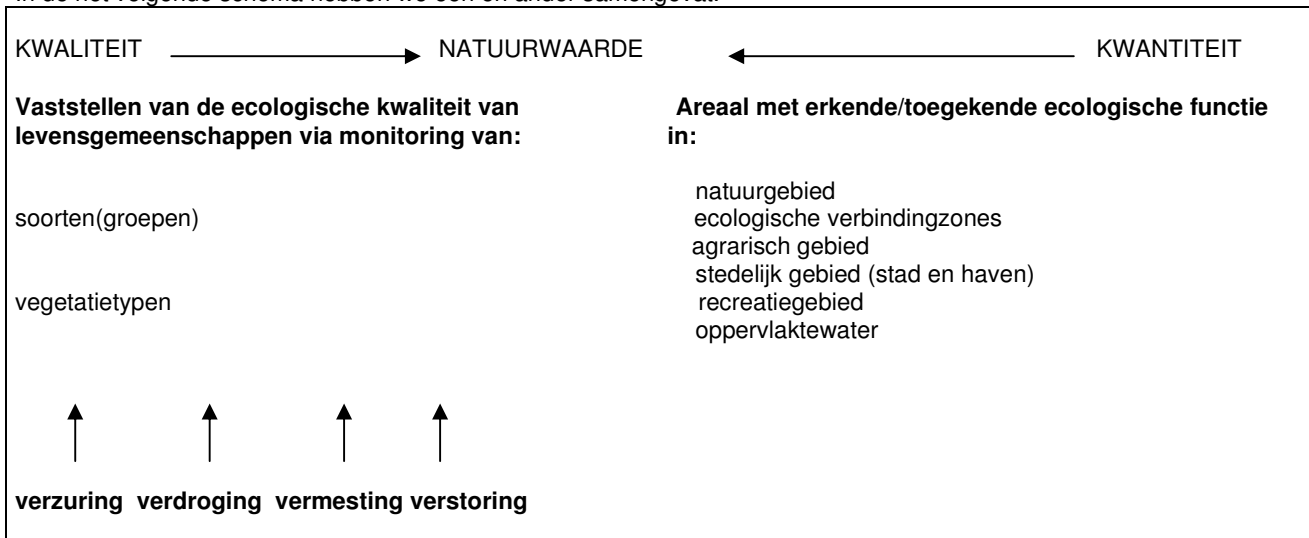
Voor de natuurkwaliteit binnen de gebiedstypen is bepalend voor de natuurwaarde. Is sprake van volledig ontwikkelde planten- en dierengemeenschappen? Is het gebied verzuurd? Voor welke soorten natuur (natuurdoeltypen) is het gebied geschikt en hoe wordt het beheerd? De laatste jaren komt er meer aandacht voor de soort natuur die we nastreven en de kwaliteit van die zogenaamde natuurdoeltypen.

Het RIVM is momenteel bezig om graadmeters voor natuurwaarde te ontwikkelen: indexen voor de biodiversiteit van gebiedstypen, zoals landbouwgrond [1]. Op provinciaal niveau wordt al enige jaren de natuurwaarde van "landschapseenheden" (zoals sloten, oevers en graslanden) gemonitord via de "Staat van de Natuur" [3]. Daartoe heeft de provincie ook streefwaarden voor de te bereiken natuurkwaliteit geformuleerd per landschapseenheid.

Het is echter niet mogelijk de via de Staat van de Natuur in kaart gebrachte kwaliteitsgegevens te koppelen aan de in de regio Rijnmond aanwezige landschapseenheden. Het ontbreekt op dit moment bovendien aan methodiek en gegevens om gronden die niet vallen onder de gedefinieerde eenheden integraal te beoordelen op hun natuurkwaliteit.

Een index voor de ecologische waarde van complete levensgemeenschappen is op dit moment dus niet mogelijk. Wel kunnen we een indicatie geven van de natuurkwaliteit van gebiedstypen aan de hand van indicatorsoorten: roofvogels, broedvogels, vlinders en zeehonden. Deze beschrijven we in paragraaf 1.6.

In de het volgende schema hebben we een en ander samengevat.

In het kader van het MSR-thema "ruimte & milieu" is natuur vorig jaar gedefinieerd als: "de hoeveelheid ruimte waar natuurlijke (ecologische) processen kunnen plaatsvinden", d.w.z. ruimte waar natuur zich spontaan kan ontwikkelen. Dat leidde tot de conclusie dat kansen voor natuur niet alleen aanwezig zijn op natuurterreinen, maar in principe ook op cultuurgronden met de bestemming landbouw, park, recreatierrein of rivieren/havens [32].

Aandacht voor de natuurwaarde van gronden buiten de EHS, zoals in de stadsrand en in de stad is een tendens die ook op rijks- en provinciaal niveau valt waar te nemen [17,18]. Vandaar dat wij kiezen voor een benadering waarbij zowel aandacht is voor de hoeveelheid natuur binnen de uitgezette EHS, als voor de natuurwaarde in de stad, in de haven en in de grotere recreatiegebieden in de regio.

Verzuring, vermesting verdroging en verstoring van gebieden zijn factoren die van invloed zijn op de natuurkwaliteit van biotopen. In het MSR2000 hoofdrapport zijn hierover indicatoren opgenomen (zure depositie, gewasbeschermingsmiddelen in oppervlaktewater, eutrofiëring oppervlaktewateren, kwaliteit in relatie tot functie binnenwateren, ecologische kwaliteit grote binnenwateren).

Daaruit kan echter alleen worden afgeleid dat een aantal doelstellingen nog niet bereikt is, wat een negatieve invloed heeft op de natuurkwaliteit in dit gebied. Hoe groot die invloed is kan echter niet worden bepaald, aangezien de natuurwaarde van natuurdoeltypen in de regio niet kan worden vastgesteld. Deze factoren laten we daarom verder buiten beschouwing.

Dit soort factoren wordt wel belangrijk als gekeken gaat worden waar nieuwe natuur moet worden ontwikkeld of welke bestaande natuur extra moet worden beschermd.

1.3 Natuur per gebiedstype

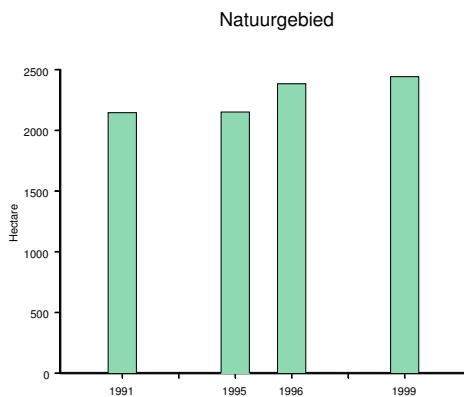
1.3.1 Natuurgebied

Bestaand natuurgebied

Het Natuurbeleidsplan heeft als doel te bevorderen dat de beherende instanties een belangrijke bijdrage leveren aan instandhouding van het areaal natuur en bos met het accent op natuur. De beherende instanties in de regio Rijnmond zijn Staatsbosbeheer, stichting Het Zuid-Hollands Landschap en Vereniging Natuurmonumenten. Gestreefd wordt om ook particulieren als beheerder van reservaatgronden in aanmerking te laten komen.

De indicator geeft de oppervlakte aan natuurgebied dat in beheer is bij deze instanties. Dit is inclusief reservaatgronden, die na begrenzing via het Relatienota-instrumentarium voor beheer zijn overgedragen (zie paragraaf 1.3.2). Sinds 1996 is 58 ha reservaatgebied (Relatienotagebied; zie 1.3.2)) overgedragen aan de beheerders. Het totale areaal is gegroeid van 2384 ha in 1996 tot 2442 ha in 1999.

MC_5037: bestaand natuurgebied

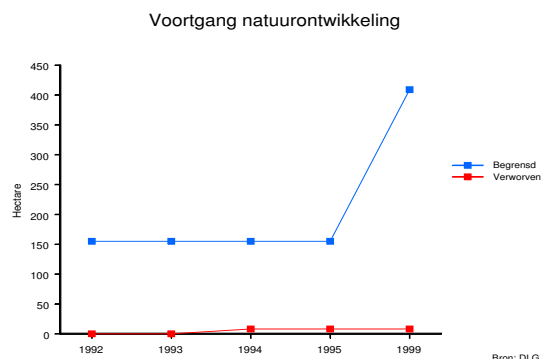
Te ontwikkelen natuurgebied

De landelijke doelstelling is om 51.500 ha aan natuurgebied te ontwikkelen [17]. Daarvan is 3.301 ha toegewezen aan Zuid-Holland. Het instrument natuurontwikkeling is bedoeld voor het ontwikkelen van nieuwe hoogwaardige natuur op kansrijke plaatsen binnen de PEHS. Het is bij uitstek geschikt en bedoeld voor het tot stand brengen van grootschalige natuurgebieden. Het rijk wil dan ook dat 60 % van de 51.500 ha voor het inrichten van grootschalige natuurgebieden zal worden gebruikt. Daarvoor heeft het Rijk de regeling Beheersovereenkomsten en Natuurontwikkeling (Rbon) in het leven geroepen.

In deze regio vallen de volgende projecten in de regeling: binnenduinrand van Voorne (120 ha); de Oranjebuitenpolder (100 ha); de Wolvenpolder/Spui (50 ha), Oost- en Midden Delfland (44 ha) en de Beningerbuitenpolder/Spuimond (95 ha). In totaal gaat het om 409 ha. Hiervan is 250 hectare toe te rekenen aan het Groenakkoord.

Deze hectaren vallen buiten de 750 ha extra in het kader van de plannen voor ontwikkeling van de tweede Maasvlakte. In Zuid-Holland wordt een deel van de natuurontwikkelingshectaren ook ingezet ter versterking van ecologische verbindingzones.

MD_7039: natuurontwikkeling

De figuur geeft het aantal ha grond in de regio aan, dat is begrensd en/of aangekocht voor natuurontwikkeling. In 1999 is dus 409 ha begrensd binnen deze regio. Dat was in 1995 nog 155 ha. Uiteraard kan pas na verwerving worden overgegaan tot daadwerkelijke natuurontwikkeling. Tot op heden is nog nauwelijks grond verworven (7,5 ha).

750 ha Natuur- en recreatiegebied in het kader van ontwikkeling van de tweede Maasvlakte

Deze hectaren zijn bedoeld om de leefbaarheid in Rijnmond te vergroten in het kader van de dubbele doelstelling van ROM Rijnmond.

In opdracht van het Bestuurlijk Overleg Mainport heeft het Kernteam 750 ha Groen een studie verricht naar geschikte locaties in de regio [29]. Het Kernteam komt tot de conclusie dat de 750 ha het beste zijn te realiseren in de zogenaamde regioparken: “Stad aan de Rotte”, “Stad aan de Groenblauwe Slinger” en “Stad aan de Delta”. In de rapportage: “Buiten binnen bereik” zijn opgaven beschreven voor de regioparken.

Een kwantitatief onderscheid tussen natuur en recreatiegebied is binnen de 750 ha niet aan te geven in dit stadium. In de opgaven komt steeds een mix van intensieve en extensieve recreatievormen naar voren.

Alle regioparken zouden voor een hogere ecologische kwaliteit zorgen, maar de Stad aan de Delta meer dan de andere twee. “Stad aan de Groenblauwe Slinger” levert vooral een grote bijdrage aan de bereikbaarheid vanuit het stedelijk gebied. Het kernteam stelt voor een inzet ter grootte van 550 ha te lokaliseren binnen het regiopark: “Stad aan de Delta”, en 200 ha in de Stad aan de Groenblauwe Slinger”.

Volledige realisatie van de tweede Maasvlakte zal leiden tot verlies van 1000 ha kustgebied vallend onder de Vogelrichtlijn/Habitatrichtlijn. Volgens het Structuurschema Groene Ruimte moet natuurvernietiging worden gecompenseerd in de vorm van gelijkwaardige en even grote biotopen. De Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn reppen alleen van compensatie, zonder in te gaan op omvang en gelijkwaardigheid. Het is op dit moment niet duidelijk of en hoe de verloren hectaren natuurgebied gecompenseerd gaan worden.

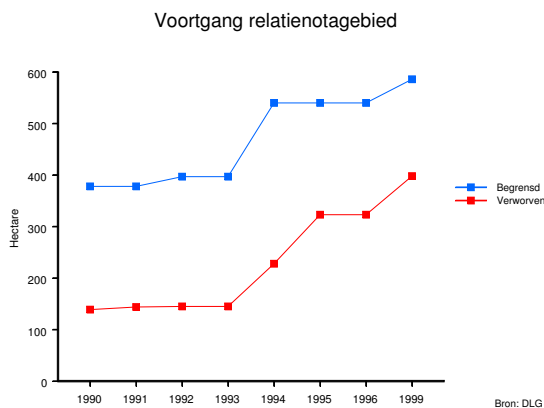
1.3.2 Agrarisch gebied

In 1975 is de Relatienota geïntroduceerd als instrument om de natuur- en landschapswaarden in agrarische cultuurlandschappen veilig te stellen. Dit gebeurt via beheersovereenkomsten met agrariërs in blijvende agrarische gebieden – de beheersgebieden – en via verwerving van agrarische gronden voor natuurbeschermingsorganisaties in de reservaatgebieden [16]. In tegenstelling tot de beheersgebieden worden reservaten na een periode van overgangsbeheer omgezet in natuurgebied. Een en ander is eveneens neergelegd in de Rbon.

In deze regio zijn de Relatienotagebieden: Voorne Putten; (delen van) Oost en Midden Delfland; Oranjebuitenpolder; Wolfenpolder en Spuimond; en de Binnenduintrand van Voorne.

De taakstelling voor de regio Rijnmond is de optelsom van het begrensd areaal aan reservaatgebied en beheersgebied. In de onderstaande grafiek is dit afgezet tegen de optelsom van het areaal aan verworven reservaatgebied en het areaal met een beheersovereenkomst. In 1999 is de totale taakstelling gegroeid tot 586 ha (was 540 ha). De oppervlakte verworven en “beheerste” gebieden is toegenomen met 75 ha t.o.v. 1996 (van 323 ha naar 398 ha). Er zit kortom enige voortgang in de realisatie van de taakstelling. De komende jaren moet nog 188 ha worden verworven.

MD_7038:Voortgang Relatienotagebieden

Per 1 januari 2000 is de Regeling Beheersovereenkomsten en Natuurontwikkeling over gegaan in de subsidieregelingen “Agrarisch Natuurbeheer” en “Natuurbeheer 2000”. Dit betekent dat de natuurontwikkelingsgebieden en de reservaatgebieden onder de Subsidieregeling Natuurbeheer gaan vallen en de beheersgebieden onder de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer. Verder zullen in de aankomende twee jaar de bestaande plannen worden omgezet in gebiedsplannen. Beheersplannen worden omgezet in Beheersgebiedsplannen en Begrenzingsplannen voor natuurontwikkelingsgebieden en reservaatgebieden worden omgezet in Natuurgebiedsplannen. Het onderscheid tussen natuurontwikkelingsgebied en reservaatgebied zal dan komen te vervallen [12].

De nieuwe regeling is onderdeel van het bredere “Programma Beheer” en de subsidies worden verstrekt door het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Net als de Relatienota bevordert deze regeling de ontwikkeling of het beheer van natuur, bos en landschap in gebieden waar uitoefening van landbouwactiviteiten blijvend voorop staat. Nieuw element is dat een directe relatie wordt gelegd tussen de subsidie en de beoogde natuurdoelen, waardoor de instandhouding en ontwikkeling van natuurterreinen meer direct wordt bevorderd. Er zijn vier soorten subsidie mogelijk:

- 1 een bijdrage voor inkomstenderving;
- 2 inrichtingssubsidie;
- 3 landschapssubsidie;
- 4 subsidie “natuurlijke handicap”.

In het komende jaar zal gekeken moeten worden hoe de huidige monitor kan worden vertaald naar deze nieuwe regeling. Wij denken in eerste instantie aan het aantal ha waarvoor een subsidie is uitgekeerd, of aan de hoeveelheid uitgekeerde subsidies in de regio. Op dit moment zijn nog geen gegevens beschikbaar.

1.3.3 Ecologische verbindingzones

Verbindingen

Het doel van ecologische verbindingzones is het ontsnipperen van natuurgebieden en het opheffen van barrières in de ecologische infrastructuur. Het doel daarbij is om natuurgebieden onderling te verbinden. Dit is van groot belang om uitwisseling en verspreiding van planten- en dierpopulaties mogelijk te maken. Uitwisseling is cruciaal voor het instandhouden van vitale populaties. Geïsoleerde populaties, met name in kleine gebieden, maken meer kans te verdwijnen. De zones hebben een functie als trekroute en als leefgebied.

Doelstelling

In het rapport: "Ecologische verbindingzones in Zuid-Holland [33]" heeft de provincie Zuid-Holland de doelstellingen per ecologische verbindingzone vastgelegd. De doelstellingen betreffen de beoogde lengte en breedte, en een beeld voor de inrichting en beheer van deze zones. Uit deze doelen valt de totale oppervlakte van de geplande ecologische verbindingzones binnen de grenzen van de regio Rotterdam af te leiden: 354 ha. Daarvan ligt 97 ha ten noorden van de Nieuwe Waterweg en 256 ha ten zuiden ervan.

Aannamen bij het berekenen van de oppervlakte

Voor de verbindingzones ten noorden van de Nieuwe Waterweg zijn twee verbindingzones slechts voor een deel gelegen binnen de regiogrenzen. Van de zone De Plas – Rottemeren ligt de helft binnen de grenzen en van de zone Pijnacker – Berkel vier vijfde deel.

Voor deze twee zones is de ambitie voor de breedte als variabel vastgesteld. Voor de zone Ackerdijkse Plassen – Rottemeren is geen beoogde breedte vermeld. We hebben als gemiddelde breedte 30 meter aangenomen.

Van de overige zones is een ambitie voor de breedte geformuleerd. In een aantal gevallen is deze ambitie geformuleerd als een bandbreedte (bijvoorbeeld 50 – 100 meter). In dat geval hebben we de gemiddelde breedte als uitgangspunt gehanteerd.

In het plan van aanpak ecologische verbindingzones heeft de dienst Landelijk Gebied Zuid-Holland (DLG) gerapporteerd over de stand van zaken in juni 1999 voor de realisatie van deze geplande ecologische hoofdstructuur (34). De DLG heeft de ecologische verbindingzones ingedeeld in een viertal categorieën voor de kans op realisatie:

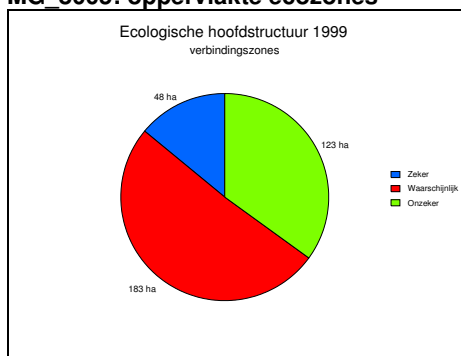
- Onwaarschijnlijk; door het ontbreken van een uitvoeringskader dan wel de aanwezigheid van (op dit moment) onoverkomelijke knelpunten lijkt realisatie uitgesloten.
- Onzeker: deze categorie is gehanteerd voor verbindingen waarvoor nog geen duidelijk zicht op realisatie is, dan wel geen gegevens konden worden achterhaald. In veel gevallen zijn deze verbindingen wel in de uitvoeringskaders meegenomen, maar zijn op het niveau van de verbinding nog geen vastomlijnde plannen ontwikkeld en afspraken gemaakt. Tevens kan in deze categorie sprake zijn van knelpunten die niet eenvoudig zijn op te lossen.
- Waarschijnlijk: De verbindingen in deze categorie bevinden zich in een voorbereidingstraject waarbij zicht is op uitvoering. Tevens zijn eventueel voorkomende knelpunten oplosbaar.
- Zeker: deze zones zijn gerealiseerd of realisatie zal binnenkort.

Indicator: voortgang realisatie PEHS in de regio Rotterdam

Per categorie hebben we het aantal ha binnen de regio bepaald. Waar delen van dezelfde verbindingzone in verschillende categorieën vallen, nemen we aan dat het qua lengte gelijke delen betreft.

Voor het hele Rijnmondgebied is de verdeling over de categorieën als volgt:

MG_8005: oppervlakte ecozones

	Oppervlakte	Procentueel
Zeker:	48 ha	14%
Waarschijnlijk:	183 ha	51%
Onzeker:	123 ha	35%
<hr/>		
Totaal:	354 ha	100%

De meeste verbindingen ten noorden van de Nieuwe Waterweg vallen binnen de categorie onzeker (72 ha). Het grootste knelpunt voor realisatie is dat te weinig ha beschikbaar komen voor ontwikkeling van de zone. Dat kan komen door twee redenen: er is te weinig draagvlak onder de agrariërs in het gebied, en/of de hoge grondprijzen beperken de financiële ruimte voor aankoop van de benodigde gronden. Alleen de zuidelijke delen van de zones Zevenhuizer Plas – Groene Zoom en Hoek van Holland – Plasjes Maassluis vallen in de categorie zeker (25 ha).

Ten zuiden van de Nieuwe Waterweg vallen de meeste zones in de categorie waarschijnlijk (183 ha). Het gaat daarbij vooral om aanleg van natuurvriendelijke oevers op Voorne Putten in de komende jaren. Struikelblok voor daadwerkelijke realisatie is vooral het ontbreken van geld. 51 Hectare valt in de categorie onzeker en van 22,5 ha is aanleg zeker (Spuigorzen Zuid).

Conclusie: Ongeveer een zevende deel van de geplande ecologische verbindingzones is of wordt op korte termijn werkelijkheid. Bij pakweg de helft van de te realiseren oppervlakte aan PEHS is realisatie binnenkort te verwachten, mits de financiering wordt geregeld. Ongeveer eenderde van de oppervlakte aan PEHS in de regio zal niet op korte termijn kunnen worden verwezenlijkt. Deze zones zijn nog niet opgenomen in vastomlijnde plannen, er is gebrek aan medewerking van agrariërs en de grondprijzen zijn hoog. Er zijn geen verbindingen in de regio waarbij realisatie onwaarschijnlijk is.

Onder andere op het eiland IJsselmonde en Voorne Putten is het beleid van de waterschappen en Rijkswaterstaat erop gericht om meer natuurvriendelijke oevers aan te leggen. Op Voorne Putten is nu 63% van de oevers natuurvriendelijk ingericht, op IJsselmonde nog slechts 12% (zie MSR2001 hoofdrapport, blz. 24). Deze natuurvriendelijke oevers zijn maken deel uit van de hier beschreven ecologische verbindingzones.

Faunaknelpunten

Om de functie van de (geplande) verbindingzone intact te houden of te herstellen, streven zowel de provincie als het Rijk naar het opheffen van knelpunten veroorzaakt door wegen, waterwegen, spoorwegen en bebouwing. In 1993 is daartoe een inventarisatie uitgevoerd voor Zuid-Holland, wat resulteerde in de "Knelpuntenlijst versnippering natuur in Zuid-Holland". In het Structuurschema Verkeer en Vervoer II is als concreet doel opgenomen dat in het jaar 2000 veertig procent van de knelpunten tussen EHS en hoofdweginfrastructuur dient te zijn opgelost en in 2010 negentig procent. Van de 73 in de regio geconstateerde knelpunten is er in 1999 een opgelost. Het doel van 40% is dus niet gehaald.

1.3.4 Buitenstedelijke recreatieterreinen

Bossen

beleid

Op landelijk niveau zijn doelstellingen geformuleerd voor bossen in het Bosbeleidsplan. Het hoofddoel is bossen in stand te houden en uit te breiden. Daarnaast moeten kwaliteit en omvang van het bos in Nederland zo goed mogelijk tegemoetkomen aan de wensen in de samenleving. Met bosuitbreiding streeft de overheid er onder andere naar natuur- en recreatiewaarden te verbeteren. Verder levert bosaanleg in het stedelijk gebied een belangrijke bijdrage aan de structuur en leefbaarheid van de stad.

De nationale taakstelling is om 75.000 ha nieuw bos aan te leggen in de periode 1994 tot 2020. Daarvan moet ongeveer 9.800 ha in de Randstad en het overig stedelijk gebied komen [1].

In de Randstad wordt bos voornamelijk uitgebreid via de Randstadgroenstructuur (RSGS), die onder andere wordt gerealiseerd in Strategische Groenprojecten. De eerste uitvoeringsprogramma's voor de RSGS lopen vanaf 1985. De doelstelling voor de Randstadgroenstructuur loopt tot 2010 [10]. Er is geen regionale taakstelling, maar er is wel een gezamenlijke taakstelling af te leiden uit de binnen de regio uitgevoerde Landinrichtingsprojecten, met als streefjaar 2010.

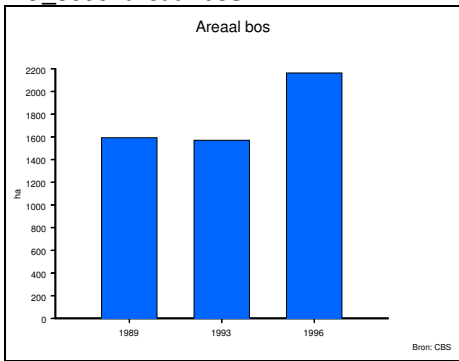
Via het Landinrichtingsproject Midden IJsselmonde is 344 ha bosaanleg gepland. In de periode 1985-2000 is daarvan 110 ha gerealiseerd, waarvan 51 ha vanaf 1995. Er is meer bos in het kader van de RSGS gepland in de regio, maar daarvoor zijn dit jaar nog geen gegevens te krijgen. Als deze gegevens volledig beschikbaar komen kan de voortgang van bosaanleg in de regio via de RSGS als indicator in het MSR rapport worden opgenomen (bron: DLG).

bestaand

Uit CBS-cijfers blijkt dat in de regio Rotterdam het areaal bos is gegroeid van 1570 ha in 1993 naar 2163 ha in 1996: een groei van ongeveer 38 procent. Dat wil echter niet zeggen dat de regio bosrijk aan het worden is: het aandeel bosgebied binnen de regiogrenzen is gegroeid van 2% naar 2,7%.

De grootste groeiers zijn Albrandswaard, Barendrecht, Bernisse, Hellevoetsluis, Spijkenisse, Vlaardingen en Westvoorne. Vooral ten zuiden van Rotterdam komt dus meer bos. In Schiedam en Krimpen a/d IJssel neemt het areaal bos juist af.

MG 8006: areaal bos

Het CBS inventariseert het grondgebruik in Nederland eens in de drie jaar, de jongste gegevens zijn in '99 gepresenteerd, maar de basisgegevens daarvoor dateren uit 1996. Meer recente gegevens zijn voorlopig dus niet beschikbaar.

Natuurrecreatie

Rondom Rotterdam liggen een aantal grote recreatiegebieden: IJsselmonde, Midden-Delfland, Hitland, Rottemeren en Voorne-Putten. Sommige delen van deze recreatiegebieden zijn aangewezen en ingericht voor intensieve vormen van recreatie, andere voor extensieve recreatie. Deze zonering is nader gedefinieerd in hoofdstuk 2.3 van dit document. Op dit moment beschikken we alleen over gegevens voor de gebieden Midden Delfland en Rottemeren. In deze gebieden is binnen de regio in totaal 220 hectare intensief gezoneerd en 990 extensief. De extensief gezoneerde oppervlakte tellen we mee als natuurgebied. In volgende jaren zullen ook de andere gebieden door de recreatieschappen worden gezoneerd.

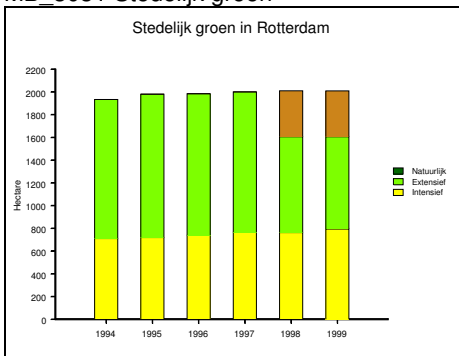
1.3.5 Stedelijk gebied en havengebied

Bestaande indicatoren

De meeste natuurindicatoren die nu toe in MSR gebruikt zijn (zeehonden, vogels in de Delta), zijn vooral indicatief voor de natuur buiten de stad en in de Delta. Op dit moment zijn slechts twee MSR indicatoren voor de ecologische kwaliteit en kwantiteit van het stedelijk gebied beschikbaar: het aantal waargenomen vlinders en het areaal stedelijk groen. Hier geven we alleen de gegevens over openbaar groen. De vlinders beschrijven we in paragraaf 1.5.

Van natuurlijk beheer van het openbaar groen is sprake als gericht natuurbeheer wordt toegepast op groen in de stad, zodat spontane natuurontwikkeling een grotere kans krijgt. We nemen hier aan dat natuurlijk beheer de leefcondities van diverse planten- en diersoorten verbetert.

MB_3031 Stedelijk groen

Het feit dat natuurlijk beheer naast extensief beheer apart wordt onderscheiden als beheervorm, is een indicator voor de aandacht die er voor natuur in de stad is. Doordat bij het beheer instandhouding voorop staat neemt de natuurwaarde op de meeste plekken in de loop der jaren toe. Dit effect treedt vooral op bij een extensieve inrichting.

De MSR-indicator: "areaal openbaar groen dat intensief, extensief en natuurlijk beheerd wordt" laat zien dat het totaal areaal openbaar groen gelijk is gebleven. Het extensief beheerd areaal is de laatste jaren afgenomen ten koste van meer intensief beheerd groen. Een mogelijke oorzaak is het verdichten van de stedelijke bebouwing, waardoor de beheersintensiteit toeneemt. De hoeveelheid natuurlijk beheerd groen is niet veranderd ten opzichte van vorig jaar. Wel is in 1999 een begin gemaakt met het nader definiëren van het groen om te zien wat en hoeveel (vooral extensief beheerd) groen geschikt is voor de verbetering van de natuurkwaliteit door een gericht natuurlijk groenbeheer.

Monitoring in de toekomst

Voldoende inzicht in de huidige waarde van de stedelijke natuur en argumenten of richtlijnen voor het vaststellen van de natuurkwaliteit ontbreken nog. De kennis van de soorten planten en dieren die voorkomen in de stad en in het

havengebied is tot op heden fragmentarisch. Ook op landelijk niveau zijn nog geen goede indicatoren ontwikkeld voor natuurkwaliteit in de stedelijke omgeving.

Binnen het stedelijk gebied zijn zeer verschillende soorten gebieden te onderscheiden, elk met eigen ecologische kwaliteiten en mogelijkheden die te verhogen:

- de bebouwde stedelijke omgeving;
- de bebouwde havengebieden;
- grotere groenstructuren (parken, braakliggende terreinen);
- gras-/kruidenvegetatie (bermen, speelweiden);
- struweel/bos;
- water en oevers (zowel natuurlijke - als taludoevers).

De soortenrijkdom (biodiversiteit) binnen het stedelijk gebied kan sterk verschillen. Dat komt door de verschillen in inrichting tussen stadsdelen en -wijken, maar ook tussen parken, tuinen en havengebieden. Bovendien zijn sommige plekken van oudsher groen ingericht, en andere worden pas sinds kort ontwikkeld. Vooral de oudere groengebieden en stadswijken dichtbij de stadsrand herbergen een grote verscheidenheid aan soorten (planten, vogels, vlinders enz.).

In 1999 is bureau Stadsnatuur Rotterdam (bSR) gestart met een meerjarenplan om meer gebiedskennis (leefgebieden flora en fauna) te verzamelen via veldinventarisaties in Rotterdam. De kennis over de huidige soorten zal worden gebruikt om de indicatorsoorten te bepalen en om een monitoringprogramma te ontwikkelen voor de stad en het havengebied. Op termijn zal dit moeten leiden tot een set natuurindicatoren, die representatief is voor het Rotterdamse grondgebied als geheel.

Het is op dit moment dus nog niet mogelijk om indicatoren te kiezen voor de waardebeoordeling van stads- en havennatuur. Wel kunnen we hier aangeven aan welke voorwaarden een natuurmonitor voor het stedelijk gebied zou moeten voldoen:

- Afstemming op het gebiedsgerichte beleid (zie de driedeling uit het concept Waterplan Rotterdam: de Compacte stad, Blauwe ring, Groene wiggén).
- Een directe relatie met de landelijke methodiek voor waardering van de stadsnatuur.
- de indicator moet aansluiten op de stadsecologische hoofdstructuur (SEHS) en de verbindingen tussen de stad, haven en het buitengebied. Bouwstenen bij het opstellen van een stedelijk ecologische hoofdstructuur zijn: de landschappelijke samenhang van de groengebieden; de regionale groenstructuur langs de stadsranden (RGSP); de bomenstructuur van de stadsbomen (Bomenstructuurplan, februari 1999); de groene bermen langs wegen en trambanen (bermbeheersplannen); de waterwegen en de natuurlijke oevers (het concept Waterplan Rotterdam); en een groene dooradering met plantsoenen en parken (beheersplannen buitenruimte).
- Indicatoren moeten de gevolgen meten van de veranderingen in (grond)gebruik en/of de oppervlakte aan natuur meten.
- Meet ook de mate van ecologische beheer, die immers bepalend is voor de kansen voor het voorkomen van soorten (flora en fauna).
- Ga naar wat de zeldzaamheidswaarde is, zowel voor de soorten als voor de leefgebieden. Ga over tot natuurbescherming bij een hoge waarde.
- Vitaliteitsonderzoek van bossen en parken is een graadmeter voor de gezondheid van de opstanden. Daarom is de vitaliteit van boomsoorten, te registreren op vaste plaatsen, een goede indicator.
- In de groene wiggén (Waterplan Rotterdam versie december 1999) ligt een belangrijke kans voor natuurontwikkeling als de waterkwaliteit (en de oevers) volgens het streefbeeld worden verbeterd. Hiervoor moet een eigen monitoringprogramma worden opgezet.
- Bij de verdere ontwikkeling van een monitoringsysteem is het wenselijk onderscheid te maken tussen havengebied en stad.

1.3.6 Oppervlaktewater (natte natuur)

Natuurontwikkelingsgebieden, ecologische verbindingzones en bestaande natuurgebieden gaan zowel over droge als over natte natuur, en worden in die zin elders in dit hoofdstuk meegenomen. Het is niet mogelijk onderscheid te maken in hoeveelheid natte en droge natuur binnen deze gebieden, behalve voor natuurvriendelijke oevers. Aan de natte natuurwaarde wordt in diverse plannen wel aandacht besteed: het Waterplan Rotterdam, het Waterplan Spijkenisse en het Waterplan Hellevoetsluis.

Het Haringvliet en de Voordelta zijn aangewezen als gebieden vallend onder de Vogelrichtlijn en de Habitat richtlijn. Bovendien liggen in deze wateren twee wetlands van internationale betekenis. Deze wateren zijn dus aan te merken als bestaand natuurgebied, ook al worden ze zeer intensief gebruikt worden voor visserij, scheepvaart en openlucht recreatie.

Binnen de grenzen van de Stadsregio Rotterdam valt 7812 ha onder de Habitat richtlijn en 5920 ha onder de Vogelrichtlijn. Onder beide richtlijnen valt een gebied ter grootte van 5722 ha. Het totale gebied vallend onder Habitat en/of Vogelrichtlijn is 8010 ha groot (bron: Rijkswaterstaat Zuid-Holland).

1.4 Naar een verzamelindicator

In deze paragraaf doen we een voorstel voor een verzamelindicator voor de hoeveelheid natuur in de regio, die we samenstellen uit de arealen natuur in de verschillende gebiedstypen. Deze indicator bestaat uit drie onderdelen:

1. bestaande natuur (categorie bestaand);
2. areaal dat is verworven of op andere wijze zeker gesteld voor behoud of ontwikkeling van natuurwaarden (categorie waarschijnlijk);
3. areaal dat is begrensd of in plannen is opgenomen, maar nog niet is verworven (categorie onzeker).

In tabel 1 is een en ander getalsmatig samengevat.

Tabel 1: oppervlakte van natuuronderdelen per gebiedstype in 1999

Cat.	gebiedstype	onderdeel	Areaal (ha)	natuurtotaal %	regioareaal %
1	natuurgebied	bestaand natuurgebied	2442		
1	recreatiegebied	extern gezoneerd	990		
1	oppervlaktewater	Rijkswateren vallend onder Vogelrichtlijn/Habitatrichtlijn	8010		
1	Stedelijk gebied	natuurlijk beheerd stedelijk groen	404		
	<i>Totaal</i>		11846	81%	15%
2	natuurgebied	verworven natuurontwikkelingsgebied	8		
2	Agrarisch gebied	verworven reservaatgebied	176		
2	Ecologische verbingszone	categorie zeker	48		
2	Agrarisch gebied	beheersovereenkomst (blijvend agrarisch gebied en toekomstig reservaatgebied)	164		
	<i>Totaal</i>		396	3%	1%
3	Agrarisch gebied	Beheersgebied (blijvend agrarisch)	38		
3	Ecologische verbingszones	Categorie waarschijnlijk en onzeker	306		
3	Natuurgebied	begrensd natuurontwikkelingsgebied (inclusief 250 ha Groenakkoord)	401		
	Agrarisch gebied	begrensd reservaatgebied	208		
3	Natuur- en recreatiegebied	Groenakkoord (1000 minus 250 ha vallend onder natuurontwikkeling)	750		
3	Natuur- en recreatiegebied	natuur- en recreatiegebied MVII	750		
	<i>Totaal</i>		2453	16%	3%
	<i>Totaal generaal</i>		14695		19%

1=bestaand 2= waarschijnlijk 3=onzeker (totaal begrensd - verworven)

Bij de samenstelling van deze indicator hebben we een aantal aannames moeten doen en een aantal knopen moeten doorhakken.

- Van onderdeel 2 kunnen we op dit moment niet aangeven of het gaat om bestaande dan wel te ontwikkelen natuurwaarden. Via de Rbon zeker gestelde natuurwaarden moeten bijvoorbeeld vaak verder ontwikkeld worden in gericht beheer. Dat is de reden om deze categorie apart te benoemen, ook al is vaak al sprake van natuurwaarden.
- Het areaal bos geven we niet apart weer in de verzameltabel (tabel 1). Voor zover het areaal bestaand bos in beheer is bij de recreatieschappen, Staatsbosbeheer, Vereniging Natuurmonumenten en Stichting Het Zuid-Hollands Landschap wordt het onder die noemers meegenomen.
- 250 ha van het Groenakkoord is via de Rbon gereserveerd voor natuurontwikkeling. Van de overige 750 ha van het Groenakkoord en van de 750 ha van de tweede Maasvlakte is op dit moment niet exact aan te geven in welke mate sprake zal zijn van overlap met andere bestaande trajecten voor natuur en recreatiegebieden. We nemen hier aan dat het extra areaal natuurgebied op zal leveren.
- Ook hebben we geen rekening gehouden met eventuele natuurvernietiging door aanleg van MVII. Waarom niet? Volledige realisatie van de tweede Maasvlakte zal leiden tot verlies van 1000 ha natuurgebied (gebied dat valt onder de Vogelrichtlijn/ Habitatrichtlijn). Volgens het Structuurschema Groene Ruimte moet natuurvernietiging worden gecompenseerd in de vorm van gelijkwaardige en even grote biotopen. De Vogelrichtlijn

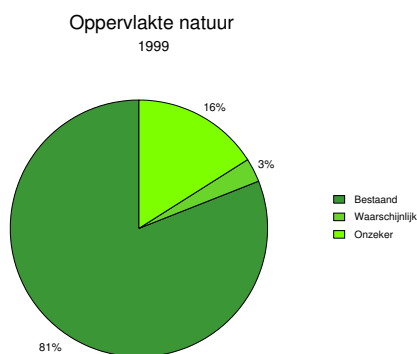
en de Habitatrictlijn reppen echter alleen van compensatie, zonder in te gaan op omvang en gelijkwaardigheid. Het is op dit moment dus niet duidelijk of en hoe gecompenseerd zal worden.

- ♦ Met de 750 ha natuur- en recreatiegebied in het kader van Maasvlakte II houden we wel rekening, aangezien hierover meer duidelijkheid bestaat. Hierbij moet worden aangetekend dat realisatie van deze hectaren daarmee allerm minst zeker is.

Volgens de hiervoor beschreven methode is momenteel 15% van de totale grondoppervlakte van de regio aan te merken als bestaande natuur. Op 1% van de totale regio-oppervlakte is een beheersovereenkomst afgesloten, of zijn gronden voor natuurontwikkeling, reservaten of ecologische verbindingzones verworven. Hier zijn de voorwaarden geschapen voor behoud, herstel of ontwikkeling van natuurwaarden. De verwachting is dat de reservaten, natuurontwikkelingsgronden en ecologische verbindingzones op korte termijn worden overgedragen aan één van de natuurbeheerders. Daarmee komt er 16% aan natuurgebied in de regio. Tellen we daar de in beleids- en uitvoeringsplannen geformuleerde ambities bij op, dan blijkt dat we uiteindelijk mogen rekenen op 19% natuurareaal in de regio, voor het merendeel te bereiken in 2013. Het gaat dan om reeds voor natuur begrensde, maar nog niet verworven gebieden, en om de hectaren die zijn afgesproken via het regionaal Groenakkoord en de tweede Maasvlakte. Het taartdiagram geeft aan dat uiteindelijk 14.695 ha binnen de regio Rijnmond natuur kan worden. 81% hiervan is al gerealiseerd, en 3% is zeker gesteld. Om op het geambieerde totaal te komen zal nog eens 2.453 ha (16%) moeten worden zeker gesteld.

Gelet op de trage voortgang in verwerving van gronden is het echter niet waarschijnlijk dat er 3% extra natuur zal zijn in het beoogde doeljaar voor de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur: 2013. De hectaren verbonden aan het Regionaal Groenakkoord en Maasvlakte II zijn bovendien nog niet begrensde; ook deze zijn dus allerm minst zeker. Daarvoor zijn in elk geval extra financiële middelen nodig, gezien de hoge grondprijzen in de regio.

MG_8011: oppervlakte natuur

1.5 Natuurwaarde

Hoe gaat het met de natuurwaarde in bestaande natuurgebieden, in het agrarisch en stedelijk gebied en in de Rijkswateren?

We kunnen weliswaar niet tot een index komen voor de totale kwaliteit van natuurgebieden in de regio, maar door de aanwezigheid van een beperkt aantal kenmerkende diersoorten te beschrijven, geven we wel een indicatie voor die kwaliteit. Een aantal soorten zijn al enige jaren als indicator in dit rapport opgenomen. Vlinders zijn indicatief voor de kwaliteit van natuurlijk groen in openbaar groen. Zeehond, Visdief, Tureluur en een aantal eendensoorten voor de kwaliteit van de wateren van de Voordelta.

Dit jaar zijn voor het eerst indexen opgenomen als indicator voor het vóórkomen van een aantal kenmerkende vogelsoorten. Elk van de beschreven soorten is karakteristiek voor een gebiedstype: de Merel voor stedelijk gebied, de Fitis voor droog natuurlijk terrein, de Kievit voor agrarisch gebied en de Kleine Karekiet voor water en moeras.

Naast de nieuwe indexen hebben we dit jaar ook gegevens over de plaatsen waar Sperwers en Torenvalken zijn waargenomen. Deze roofvogels geven een indicatie van de ecologische kwaliteit van het landelijk gebied in het algemeen, omdat zij aan de top staan van hun voedselpiramide.

Roofvogels

Sperwer

De Sperwer is een bewoner van bosrijke gebieden en de meerderheid van de Nederlandse populatie overwintert in eigen land. De Sperwer leeft van de jacht op kleine en middelgrote vogels. De prooi wordt verrast tijdens een snelle jachtvlucht met veel wendingen, veelal uitgevoerd in halfopen landschap, die ze soms in stadstuinen brengt (Teixeira 1979).

Het huidige voorkomen van de Sperwer in de Rijnmond en omgeving is ronduit spectaculair te noemen. De Sperwer is heden ten dage een wijdverspreid voorkomende broedvogel die op maar een paar locaties lijkt te ontbreken: Maasmond, centrale polders Voorne-Putten en Hoekse Waard (hoewel daar deels nog niet geïnventariseerd) en omgeving

Ridderkerk, Krimpen en Capelle aan de IJssel. Dit algemene voorkomen contrasteert scherp met het volledig ontbreken als broedvogel midden jaren zeventig.

De spectaculaire toename van de Sperwer in Rijnmond staat niet op zichzelf. De Nederlandse index is in de periode 1984-97 gestaag toegenomen van 100 in het basisjaar tot 273 in 1997. Bijna verdriedubbeld in krap vijftien jaar! Het betreft meer dan een herstel na het dieptepunt begin jaren zestig dat werd veroorzaakt door de massale vergiftiging van (jonge) roofvogels en hun voer (o.a. zaadetende zangvogels). Het royale gebruik van insecticiden in de landbouw en onachtzaamheid bij de industriële productie van deze stoffen, onder meer in de Rijnmond, zorgden voor een sluipende vergiftiging van het milieu. Door ophoping van slecht afbreekbare stoffen in de voedselketen crashten de populaties van toppredatoren als roofvogels en visetende watervogels. Na het nemen van de nodige maatregelen met betrekking tot de productie en het gebruik van deze schadelijke stoffen zijn de meeste populaties weer uit het dal gekropen. Het feit dat de Sperwer nu talrijker is dan ooit heeft echter ook te maken met de toename van het bosareaal (o.a. bosschages in recreatiegebieden) in Nederland en, lokaal, met een verminderde (illegale) jachtdruk.

Torenavalk

De Torenavalk is een bewoner van halfopen gebieden en de meerderheid van de Nederlandse populatie overwintert in eigen land. De Torenavalk leeft van de jacht op muizen en kleine vogels. De prooi wordt bemachtigd middels een stootduik in het open veld, uitgevoerd vanaf een hoge post; denk aan de op lantaarnpalen zittende en boven wegbermen biddende vogels (Teixeira 1979).

Het voorkomen van de Torenavalk in de Rijnmond en wijde omgeving is de laatste 25 jaar niet veel veranderd. In het overgrote deel van de 5 bij 5 kilometerblokken kwam de Torenavalk midden jaren zeventig ook al voor als broedvogel. Slechts aan de randen van de Rijnmond zijn hier en daar nieuwe locaties bezet (o.a. Hoek van Holland), en er is maar één blok waar de Torenavalk eind jaren negentig verdwenen is (Hellevoetsluis). Opvallend is verder dat in een aantal blokken de Torenavalk in beide onderzoeksperiodes geen poot aan de grond heeft gekregen (Maasdijk-Maassluis, ten zuidwesten van Spijkenisse, Ridderkerk).

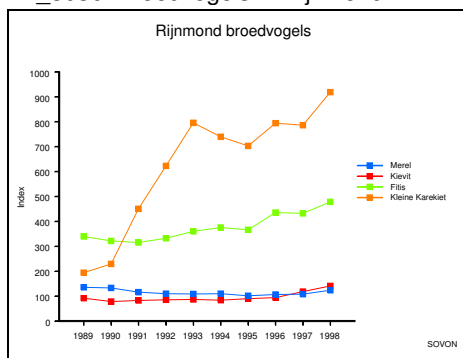
De weinig opzienbarende ontwikkeling van de Torenavalk in de Rijnmond staat niet op zichzelf. Ook de Nederlandse index is in de periode 1984-97 niet spectaculair veranderd: van 100 in het basisjaar via minimaal 55 in 1986 en maximaal 175 in 1990 tot 89 in 1997. De aantalsveranderingen worden vooral gestuurd door het optreden van strenge winters en de afwisseling van muizenarme en muizenrijke jaren; de dip in 1986 volgde op de twee strenge winters op rij (1984/85 en 1985/86) en 1990 werd vooraf gegaan door een serie zachte winters en drie goede veldmuizenjaren op rij (Boele *et al.* 1998). Hoewel de Torenavalk ook flink te lijden heeft gehad van de massale vergiftiging eind jaren vijftig-begin jaren zestig, heeft het herstel sneller plaatsgevonden dan bij de Sperwer. De sowieso grotere populatie (toen een factor 10, nu een factor 2; Bijlsma 1993), de iets grotere jongenproductie per succesvol paar (4,6 om 3,9; Bijlsma 1993) en de eigenschap om in door de mens aangeboden nestkasten te broeden, zullen hier zeker aan hebben bijgedragen.

Broedvogels

In lijn met de reeds enige jaren gehanteerde natuurindicator voor de rijkswateren stellen we voor een vergelijkbare indicator te hanteren voor de ecologische kwaliteit van droge en natte natuurgebieden, agrarisch gebied, en stedelijk gebied: het voorkomen van broedvogels. Voor de natte gebieden praten we dan over water en moerassen (niet-deltawateren). De SOVON inventariseert het voorkomen van vogelsoorten in deze gebieden op landelijk niveau. Het CBS gebruikt de SOVON gegevens als indicator voor de natuurwaarde van de diverse gebiedstypen.

In de figuur zijn van de Merel (stedelijk gebied), de Kievit (agrarisch gebied), de Fitis (droog natuurlijk terrein) en de Kleine Karekiet (water en moeras) aantalsveranderingen weergegeven in de regio Rijnmond in de periode 1990-98. De aantallen broedparen in 23 proefvlakken zijn weergegeven als indexen waarbij het basisjaar 1984 op 100 is gesteld.

MB_3030 Broedvogels in Rijnmond

De Merel is een van de wijdst verbreide broedvogels in Nederland, maar bereikt de hoogste dichtheden in stedelijk gebied en is daar de op één na talrijkste broedvogel. Het ruime aanbod van (groenblijvende) heesters, bomen en bouwsels en de aanwezigheid van gazons voldoen blijkbaar prima aan de merelwensen voor het bouwen van een nest en het zoeken van voedsel. De Kievit is de meest algemene 'weidevogel' van het agrarisch gebied; ze broeden zowel op grasland als bouwland. De Fitis is de meest algemene insectenetende zomervogel in Nederland. Het nest wordt gebouwd op de grond tussen dicht gras en kruiden, veelal in (droog) struweelrijk terrein. De Kleine Karekiet is de meest algemene moerasvogel in Nederland. Deze insectenetende zomervogel bouwt zijn nest bij voorkeur in riet, maar is weinig kieskeurig wat betreft het verlandingsstadium van rietvegetaties (Teixeira 1979).

Merel en Kievit zijn zogenaamde deel- of korte-afstandtrekkers; onder 'normale' winterse omstandigheden houden deze broedvogels het hier prima uit, in gezelschap van wintergasten uit noordelijke broedgebieden, maar als het echt gaat winteren komen ze in de problemen en trekken zuidwaarts. Fitis en Kleine Karekiet zijn lange-afstandtrekkers; deze insectenetters verblijven alleen in de zomermaanden in Nederland en trekken in de herfst naar Afrika ten zuiden van de Sahara om de Europese voedselschaarste te vermijden (SOVON 1987).

De aantallen Merels en Kieviten in de proefvlakken in de Rijnmond zijn na 15 jaar slechts een fractie hoger dan bij aanvang van de inventarisaties. De aantalsontwikkeling van de Merel weerspiegelt de afname en het herstel als gevolg van de strenge winters midden jaren tachtig. De ogenschijnlijk stabiele populatie van de Kievit heeft mogelijk te lijden gehad van de verdergaande intensivering van de landbouw, maar mogelijk tegelijkertijd geprofiteerd van de inspanningen van vrijwillige weidevogelbeschermers. Fitis en Kleine Karekiet vertonen beide een opmerkelijke toename gedurende de afgelopen 15 jaar in de proefvlakken in de Rijnmond. Verstruweling in duin en moeras kan hiervan een oorzaak zijn, maar aangezien deze soorten trekvogels zijn, kan de oorzaak van de aantalstoename ook in het buitenland gelegen zijn; de hoeveelheid neerslag in de Sahel heeft een aantoonbare invloed op de populaties van een aantal van 'onze' trekvogels (Foppen & Reijnen 1996).

De aantalsontwikkeling van de Merel in Rijnmond komt overeen met de Nederlandse situatie: een dip midden jaren tachtig gevolgd door een herstel en een licht positieve trend (van Dijk *et al.* 1999). De landelijke aantalsontwikkeling van de Kievit is negatief, met name voor grasland (van Dijk *et al.* 1999); de situatie in de Rijnmond steekt hierbij gunstig af. Voor de Fitis is de landelijke aantalsontwikkeling nagenoeg stabiel (van Dijk *et al.* 1999), hetgeen vragen oproept over de opmerkelijke toename van de index in de Rijnmond: is er sprake van een sterke verstruweling van het landschap (inrichting recreatiegebieden met jonge bosaanplant, dichtgroeiende moerassen) of hebben we te maken met een telartefact? De eveneens opmerkelijke aantalsontwikkeling van de Kleine Karekiet in de Rijnmond (toename met een factor 10) kleineert de geringe landelijke toename (factor 1,25; van Dijk *et al.* 1999). Opnieuw luidt de vraag of de Rijnmondse moerasvegetaties verstruwelen, een vrij algemeen verschijnsel in de moerassen van Laag Nederland, of dat de steekproef van telgebieden niet representatief is voor Rijnmond als geheel.

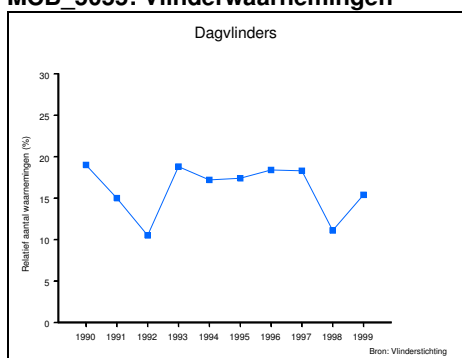
Vogels en zeehonden in de Deltawateren

In de wateren van de Voordelta en aan de Noordzeekust verblijven geregeld vogelsoorten, waarbij in aantal de 1% norm volgens de RAMSAR-conventie overschreden wordt. In deze wateren zijn ook en in toenemende mate zeehonden gesignaleerd (zie MSR2000 hoofdrapport blz. 24 en 25).

Vlinders in het Stedelijk gebied

De MSR-indicator: "vlinderwaarnemingen" zegt iets over de diversiteit van het groen in het stedelijk gebied en is daarmee een geschikte indicator voor natuur in de stad en het havengebied. De aantallen vlinders zijn in de jaren zeventig en tachtig sterk afgenomen. Het aandeel aandachtsoorten in de regio Rijnmond fluctueert de laatste tien jaar tussen 10 en 20%. De situatie lijkt redelijk stabiel, ondanks de weersafhankelijkheid van dagvlinders. Bij aanvullend onderzoek in het haventerrein bleken in veel stenige gebieden, leidingstroken en wegbermen de aandachtsoorten veel voor te komen. Het havengebied is dus waardevol voor deze vlindersoorten.

MCB_5055: Vlinderwaarnemingen

1.6 Conclusies en aanbevelingen

Momenteel is 15% van de totale grondoppervlakte van de regio aan te merken als bestaande natuur. Op 1% van de totale regio-oppervlakte is een beheersovereenkomst afgesloten, of zijn gronden voor natuurontwikkeling, reservaten of ecologische verbindingzones verworven. Hier zijn de voorwaarden geschapen voor behoud, herstel of ontwikkeling van natuurwaarden. De verwachting is dat de reservaten, natuurontwikkelingsgronden en ecologische verbindingzones op korte termijn worden overgedragen aan één van de natuurbeheerders. Daarmee komt er 16% aan natuurgebied in de regio. Tellen we daar de in beleids- en uitvoeringsplannen geformuleerde ambities bij op, dan blijkt dat we uiteindelijk mogen rekenen op 19% natuurareaal in de regio, voor het merendeel te bereiken in 2013. Het gaat dan om reeds voor natuur begrensde, maar nog niet verworven gebieden, en om de hectaren die zijn afgesproken via het regionaal Groenakkoord en de tweede Maasvlakte.

Gelet op de trage voortgang in verwerving van gronden is het echter niet waarschijnlijk dat er 3% extra natuur zal zijn in het beoogde doeljaar voor de Provinciale Ecologische Hoofdstructuur: 2013. De hectaren verbonden aan het Regionaal Groenakkoord en Maasvlakte II zijn bovendien nog niet begrensd; ook deze zijn dus allerminst zeker. Daarvoor zijn in elk geval extra financiële middelen nodig, gezien de hoge grondprijzen in de regio.

De afgelopen tien tot vijftien jaar overziend kunnen we stellen dat de regio Rijnmond in waarde is gestegen als leefmilieu voor de gekozen indicatorsoorten, zeker als we ons realiseren dat begin jaren zestig veel soorten nauwelijks meer voorkwamen als gevolg van het gebruik van insecticiden, PCB's en andere schadelijke middelen. Sommige soorten doen het hier zelfs beter dan elders in Nederland (Sperwer, Merel, Fitis, Kleine Karekiet). Het internationaal belang voor watervogels van de Voordelta was reeds langer bekend, en ook de zeehondenpopulatie neemt in aantal toe. Dit alles heeft diverse oorzaken. Ten eerste is het gebruik van schadelijke stoffen sterk verminderd, waardoor water, bodem en lucht schoner zijn geworden. Ten tweede zorgen natuurbevorderende maatregelen, zoals het plaatsen van nestkasten en natuurlijk beheer van slootkanten en stedelijk groen voor betere omstandigheden. Ten derde zorgt bosaanplant in recreatiegebieden voor gunstige leefcondities. Tenslotte profiteren de Kleine Karekiet, de Sperwer en de Fitis het dichtgroeien van moerassen en jonge bosaanplant in recreatiegebieden in de regio Rijnmond.

Gelet op het voorgaande kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

Meer natuurlijk beheer in agrarisch gebied (via beheersovereenkomsten en reservaatvorming) heeft een gunstig effect op in elk geval een aantal voorkomende vogelsoorten. Bosaanplant in recreatiegebieden creëert nieuw leefgebied voor onder andere de Sperwer. Het havengebied heeft al waarde voor een aantal dier- en plantensoorten. Die waarde kan verder toenemen door ecologisch beheer. De plannen voor meer natuur- en recreatiegebied in de regio zullen zeker gunstig uitpakken voor in de regio voorkomende roofvogelsoorten, maar ook voor broedvogels, aangezien dit een uitbreiding betekent van hun natuurlijk leefgebied. Ook natuurontwikkeling kan daar uiteraard aan bijdragen.

In vorige paragraaf 1.4 is aangegeven dat er de komende 13 jaar nog enkele duizenden hectaren moeten worden verworven voor natuurbehoud, -herstel en -ontwikkeling. Als dat lukt zal de natuurwaarde, afgemeten aan de indicatorsoorten, in de toekomst verder stijgen. Via de hier voorgestelde indicatoren kan worden gevolgd of er ook werkelijk meer gronden voor natuur bijkomen, en hoe een aantal diersoorten zich in deze periode in de regio ontwikkelt.

2 Milieu & Recreatie

Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over beleid op het gebied van recreatie, dat raakvlakken heeft met milieubeleid. We denken dan aan watervervuiling en waterkwaliteit, aan mobiliteit als gevolg van recreatie, aan beschikbaarheid van voldoende en geschikte recreatiegebieden als een van bepalende factoren voor de leefbaarheid in de regio, en aan recreatiegebieden met natuurwaarde (of natuurgebieden met een recreatieve functie). Na een korte schets van de beleidskaders doen we voorstellen voor geschikte indicatoren om dit beleid te kunnen monitoren.

We beperken ons daarbij tot de buitenstedelijke openluchtrecreatiegebieden, inclusief de stadswiggen. We zijn ons ervan bewust dat recreanten niet stoppen bij de regiogrenzen. De recreatiegebieden die wij beschrijven doen dat ook niet. De gegevens over bezoekersaantallen en vervoersbewegingen slaan daarom ook op de complete oppervlakten van die gebieden. De vervoersbewegingen naar recreatieve objecten buiten de regio vallen echter buiten deze beschouwing.

2.1 Achtergronden van beleid

De Nota Milieu en Economie zet in op synergie tussen milieu en economie [22]. Economische groei en vermindering van de milieudruk kunnen heel goed samengaan, zo staat te lezen in de Nota. Middelen hiertoe zijn veranderingen in de productie, prijzen, belastingen en overheidsbeleid. De nota geeft een perspectief van een duurzame economische ontwikkeling. Tevens worden concrete acties en financiële prikkels beschreven die, voortbouwend op wat de afgelopen jaren al is bereikt, het beoogde doel van een duurzame, milieuefficiënte economie dichterbij moeten brengen.

Een van de activiteiten die staan beschreven in de Nota Milieu en Economie zijn de gezamenlijke acties van bedrijfsleven en overheid die beogen het veranderingsproces te versnellen, de zogenoemde boegbeelden. De boegbeelden dienen als voorbeeld en inspiratiebron voor een integrale aanpak van milieu en economie. Voor recreatie en toerisme is zo'n boegbeeld geformuleerd: "Toerisme en recreatie als groene coalitiepartner van natuur en milieu". In het kader van dit boegbeeld hebben elf recreatief-toeristische organisaties, vijf ministeries en het Interprovinciaal Overleg (IPO) gewerkt aan de totstandkoming van de Beleidsagenda Milieu, Toerisme en Recreatie. De Beleidsagenda beoogt de reeds bestaande initiatieven te bundelen en nieuwe initiatieven te genereren. Milieu is daarbij gedefinieerd als 'de kwaliteit van de leefomgeving'. Daarmee is de relatie met natuur, landschap, water, ruimtegebruik, ruimtelijke kwaliteit, cultuurhistorie en sociaal-culturele aspecten duidelijk aanwezig.

Aanleiding voor een toenemende aandacht voor de relatie tussen milieu, toerisme en recreatie was de voorziene groei van de toeristisch-recreatieve sector en de daarmee gepaard gaande toename van de belasting van natuur en milieu. De sector zelf erkent het belang van een vermindering van de milieudruk. Recreatie is immers gebaat bij een schoon milieu. Onderzoek wees uit dat de bijdrage van de toeristisch-recreatieve sector aan de totale milieubelasting (bijvoorbeeld door afval, watervervuiling en verkeersbelasting) ongeveer 2 tot 5% bedraagt. Het grootste aandeel hierin hebben verkeer en vervoer, recreatievaart en strandbezoek.

2.2 Beleidskaders

Beleidsagenda Milieu, Toerisme en Recreatie

De initiatieven in de Beleidsagenda Milieu, Toerisme en Recreatie zijn onderverdeeld in tien inhoudelijke onderwerpen. De onderwerpen zwemwaterkwaliteit en de milieumaatregelen in de pleziervaart zijn van belang voor de milieumonitoring in de regio Rijnmond.

Zwemwaterkwaliteit

Een goede kwaliteit van het oppervlaktewater is van essentieel belang voor het functioneren van waterrecreatie. Daar waar de kwaliteit van het oppervlaktewater te wensen over laat, komt de gezondheid van de recreanten in het geding.

Een van de doelen uit de Beleidsagenda is om de zwemwaterkwaliteit te verbeteren ten behoeve van recreatieve activiteiten door de aanpak van de overbemesting en lozingen van afvalwater.

Om de geschiktheid van oppervlaktewater voor waterrecreatie (zwemmen, surfen, pootje baden, enz.) te bepalen worden kwaliteitsmetingen verricht door het Hoogheemraadschap. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen zwem- en recreatiewater. Zwemwater moet aan hogere eisen voldoen dan recreatiewater. Recreatiewateren zijn die wateren die niet zijn aangemerkt als zwemwater, maar waar wel mag worden gevaren en gesurft en waar pootje baden is toegestaan. In de metingen voor de zwemwaterkwaliteit worden de recreatiewateren meegenomen. In hoofdstuk 2 van het MSR2000 hoofdrapport is deze indicator opgenomen (blz. 18). In deze regio voldoen alle zwem- en recreatiewateren aan de bacteriologische kwaliteitseisen.

Vuilwaterinzamelpunten

Een belangrijk onderdeel van de milieumaatregelen voor de pleziervaart betreft de plaatsing van vuilwaterinzamelpunten (VIP's), waar watersporters het door hen op de boot verzamelde vuile water kunnen uitpompen. Daarmee willen de opstellers van de beleidsagenda een vermindering van de vuilwaterlozingen door de pleziervaart bereiken. De acties in dit kader zijn gebaseerd op twee sporen. Het eerste spoor betreft de plaatsing van vuilwatertanks in de pleziervaartuigen. Het tweede spoor is gericht op het plaatsen van VIP's op de wal in jachthavens. De doelstelling is dat er in totaal ongeveer 200 vuilwaterinzamelpunten in Nederland worden gerealiseerd.

Op dit moment zijn met een groot aantal jachthavens contracten gesloten voor de aanleg van een VIP. Op dit moment zijn die VIP's er dus nog niet. Voor de komende jaren is het interessant om het aantal aangelegde VIP's in de regio Rotterdam via MSR te gaan monitoren.

Recreatie 2000+

De huidige recreatiepatronen laten een aantal tendensen zien:

- de behoefte om te recreëren in de nabije omgeving;
- de wens om het recreatieve doel in korte tijd te kunnen bereiken, liefst te voet of met de fiets;
- het aantal recreatiebezoeken met korte verblijftijden is sterk gegroeid;
- activiteiten als stedelijk winkelen en sport zijn sterk in aantal toegenomen.

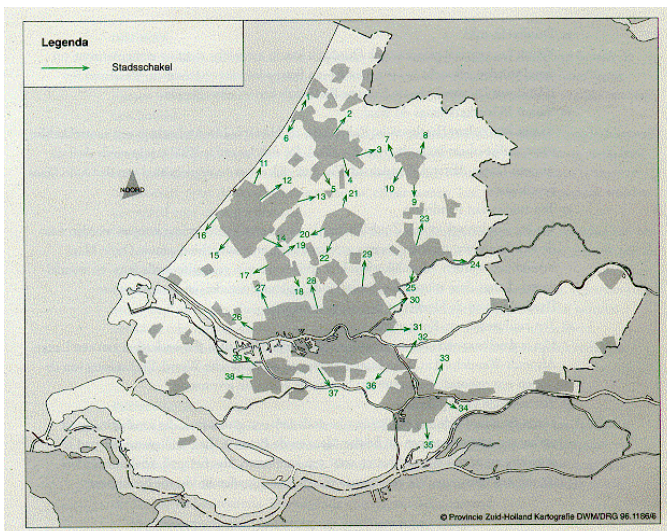
Het voorgenomen beleid van de provincie, neergelegd in de nota: "Recreatie 2000+", sluit aan op deze tendensen.

De provincie Zuid-Holland wil het maatschappelijk en economisch rendement van het recreatie-aanbod verbeteren door de kwaliteit en bereikbaarheid meer in overeenstemming te brengen met de wensen van de inwoners van Zuid-Holland. Geconstateerd wordt dat er in Zuid-Holland in kwantitatieve zin voldoende aanbod van recreatiegebieden is. Realisering van geplande groen- en recreatiegebieden is voldoende om aan de toekomstige vraag te voldoen. Tevens wordt geconstateerd dat de bereikbaarheid van en bruikbaarheid voor recreatie aandacht vereist. Met name de recreatiegebieden in het landelijk gebied vormen een belangrijk onderdeel van het recreatieve aanbod.

Het beleid ten aanzien van de bereikbaarheid richt zich op een goede recreatieve verbinding vanuit de stad naar het landelijk gebied. Een sterke recreatieve structuur ontstaat door aan te sluiten op bestaande wijk- en buurtparken (groenstructuur). Tevens wil de provincie een betere aansluiting van voorzieningen op het openbaar vervoer. Met name voor groepen recreanten die zijn aangewezen op het openbaar vervoer is dit van wezenlijk belang. Ten aanzien van de bereikbaarheid ligt het zwaartepunt in het tussenstedelijk gebied van de Zuidvleugel. Hier is de recreatieve druk het grootst en zijn de meest nijpende knelpunten. Tenslotte is het beleid vanuit het oogpunt van bereikbaarheid gericht op het in de provincie verschaffen van mogelijkheden voor mensen die anders de provincie verlaten voor bepaalde extensieve vormen van recreatie.

Een specifiek onderdeel van het recreatiebeleid van de provincie Zuid-Holland is het vormen van netwerken voor wandelen, fietsen en varen. Dit gebeurde de afgelopen 15 jaar in het Groene Netwerk (wandelen-, fiets- en kanoroutes) en het Blauwe Netwerk (recreatietoerwaartnet en staande mastroute). De provincie streeft daarbij naar een gebiedsdekkend netwerk in heel Zuid-Holland. Op kaart 2 staan 39 'Stadsschakels natuur-recreatie'[25]. De kaart is indicatief.

Kaart 2: Stadsschakels natuur-recreatie

Op dit moment zijn er nog maar weinig stadsschakels gerealiseerd. Wandel- en fietspaden zijn vaak van ondergeschikt belang bij de aanleg van woningen en industrieterreinen. Bij stedelijke uitbreidingen wordt onvoldoende rekening gehouden met groene uitloopgebieden naar het landelijk gebied. Tevens komen er steeds meer barrières in de vorm van spoorlijnen, wegen, e.d. Gezien deze moeilijkheden is het wenselijk routes voor wandelen en fietsen te combineren. Bij voorkeur langs water, zodat een koppeling met kanoroutes mogelijk is.

Het Groen Netwerk van de Stadsregio Rotterdam

De Stadsregio Rotterdam heeft het project Groen Netwerk laten uitwerken. Het project Groen Netwerk is gericht op het voorkomen, verzachten en compenseren van de schade aan natuur en milieu door bestaande en nieuwe infrastructuur. Daarnaast is het gericht op het tegengaan van versnippering en het opheffen van barrières in de bereikbaarheid (voor mens en dier) van de verschillende gebieden. Er zijn 11 recreatieve en/of ecologische knelpunten geïnventariseerd. Drie van deze knelpunten worden in het kader van het Regionaal Groenakkoord aangepakt, waarvan twee in het jaar 2000.

2.3 Zonering recreatiegebieden

Rondom Rotterdam liggen enkele grote recreatiegebieden: IJsselmonde, Midden-Delfland, Hitland, Rottemeren en Voorne-Putten. Sommige delen van deze recreatiegebieden zijn aangewezen en ingericht voor intensieve vormen van recreatie, andere voor extensieve recreatie.

De gebieden die zijn aangewezen voor extensieve recreatie bieden de mogelijkheid om natuurwaarden te ontwikkelen. Een overzicht van de verdeling van intensief en extensief is daarmee een maat voor de kansen voor de natuur in die gebieden.

De zonering vormt een functioneel bestemmingsplan voor recreatiegebieden waarbinnen afwegingen gemaakt kunnen worden over gewenste ontwikkelingen, functioneren van het huidige gebruik, aanpassen van inrichtingsplannen en mogelijke potenties. Er zijn vier typen zones te onderscheiden:

Zone a: intensieve recreatie

Bij deze vormen van recreatie verblijft de recreant over het algemeen gedurende langere tijd op een bepaalde plek. Omdat er sprake is van concentraties van mensen wordt er een duidelijk ruimtebeslag gelegd. In deze zone liggen voorzieningen voor intensieve recreatie zoals speel- en ligweiden, strandjes, spartelvijvers, dagcampings en voorzieningen voor de ontsluiting. De gebieden voor intensieve recreatie liggen zoveel mogelijk bij de ontsluitingswegen om verkeersbewegingen in het gebied te beperken en om als filter te werken voor de extensieve delen. Beheer en onderhoud zijn gericht op ontwikkeling/behoud van de functie voor intensieve recreatie. Inrichting, beheer en onderhoud moeten op het intensieve gebruik zijn afgestemd. Ook wordt door een 'intensiever onderhouden beeld' het verschil met de extensieve zone aangegeven.

Zone b: attractiegebonden intensieve recreatie

Deze zone omvat de commerciële objecten. Kenmerk van voorzieningen in deze zone, b.v. een golfbaan, is dat ze één bepaalde functie hebben en hooguit medegebruik mogelijk is in de vorm van een wandeling door het terrein; dit in tegenstelling tot voorzieningen in de multifunctionele zone voor intensieve recreatie. Het beheer en onderhoud zullen bij de attractiepunten worden aangepast aan de specifieke situatie.

Zone c: extensieve recreatie en natuur

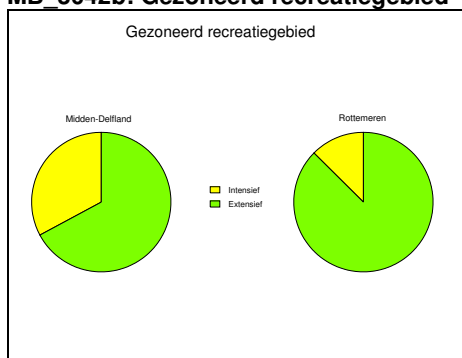
Het recreatieve gebruik in deze zone is beperkt tot voornamelijk routegebonden extensieve recreatie zoals wandelen, natuurbeleving, fietsen, paardrijden, vissen etc. Door een meer op natuur gericht beheer te voeren zal het gebied een gevarieerder beeld opleveren. De zone trekt ook buiten de zomerperiode veel recreanten waardoor, ondanks het ontbreken van een piekperiode, een groot aantal mensen dit gebied zullen gebruiken. Natuurontwikkeling blijft ondergeschikt aan de recreatiefunctie.

Beheer en onderhoud zijn gericht op de ontwikkeling van goede mogelijkheden voor extensieve recreatie, natuurwaarden en handhaving van rust. In principe zijn ook het beheer en onderhoud extensief. In deze zone wordt de potentieel natuurlijke vegetatie nagestreefd of voorstadia hiervan. Het bosbeheer gaat uit van natuurlijke processen.

Zone d: natuurreservaat

In de gebieden die tot deze zone behoren is recreatie ondergeschikt aan natuur. Er gelden voor deze gebieden toegangsbeperkingen (in tijd en/of plaats). Openstelling vindt bijvoorbeeld plaats in de vorm van excursies. Beheer en onderhoud zijn gericht op de ontwikkeling van natuur, handhaving van rust en voorlichting aan het publiek.

MB_3042b: Gezoneerd recreatiegebied

Op dit moment beschikken we alleen over gegevens voor de gebieden Midden-Delfland en Rottemeren. In volgende jaren zullen ook de andere gebieden door de recreatieschappen worden gezoneerd. Nu geven we alleen de oppervlakten intensief (zone a en b) en extensief gezoneerde terreinen (zone c) in de Rottewig en de Midden-Delflandwig: 220 hectare is intensief gezoneerd en 990 extensief. De extensief gezoneerde oppervlakte tellen we mee als natuurgebied. De natuurreservaten zijn in hoofdstuk 1 al behandeld.

Bereikbaarheid

De mogelijkheid tot duurzame openluchtrecreatie is voor een belangrijk deel afhankelijk van de bereikbaarheid van de belangrijkste recreatiegebieden in de regio met milieuvriendelijke transportmiddelen. Vooral voor de drukst bezochte gebieden is dit van groot belang, aangezien die de meeste vervoerskilometers opleveren.

Modal split voor recreatiegebieden

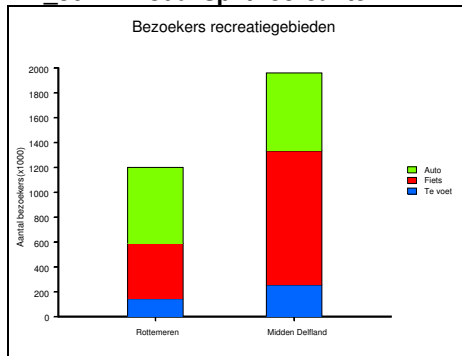
Trends en ontwikkelingen maken duidelijk dat de ligging van recreatievoorzieningen dicht bij de woonomgeving voor diverse groepen om meerdere redenen steeds belangrijker wordt. Behalve de feitelijke afstand is daarbij de daadwerkelijke bereikbaarheid van groot belang. Het beleid is erop gericht goede recreatieve verbindingen te realiseren vanuit de stad naar de omliggende recreatiegebieden en naar het landelijke gebied. Hiermee wordt beoogd het gebruik van trein, bus en metro te vergroten, de bereikbaarheid van de gebieden voor fietsers en voetgangers te verbeteren en het gemotoriseerde verkeer terug te dringen.

In de Natuurbalans is gekeken waar de wijken liggen waarvoor geldt dat minder dan 200 m² natuur per huishouden beschikbaar is binnen een straal van 15 km (binnen een uur bereikbaar per fiets of OV). Met name voor de Rotterdamse regio blijkt de beschikbaarheid van natuur per huishouden relatief laag te zijn. Dat is nog steeds zo in 2020, als door realisatie van de EHS een aantal knelpunten op dit vlak zal zijn opgelost [1].

Hoe goed zijn de wel beschikbare (natuur)recreatiegebieden bereikbaar? Uit recreatieonderzoek valt niet alleen het aantal bezoekers per recreatiegebied af te leiden, maar ook het gebruikte vervoermiddel. In de onderzoeken is overigens geen onderscheid gemaakt tussen openbaar vervoer en auto. Het verdient aanbeveling dit in volgende onderzoeken wel te doen. Ook hiervoor geldt dat op dit moment alleen gegevens beschikbaar zijn voor de Rottewig (1996) en de Midden-Delfland (1995). Volgend jaar zijn deze gegevens waarschijnlijk beschikbaar voor alle belangrijke gebieden voor openluchtrecreatie in de regio.

De volgende grafiek toont hoeveel keer per jaar recreanten met de auto of bus gingen, hoeveel met de fiets en hoeveel te voet.

MB 3042: modal split recreanten

Bron: "Research voor Beleid"

Hieruit blijkt dat in 1995 32% van de bezoeken aan recreatiegebieden in Midden-Delfland met de auto werd gedaan, 55% met de fiets en 13% wandelend. Voor de Rottewig is het beeld iets anders: hier ging in 1996 51% van de bezoeken per auto, 37% per fiets en 12% te voet.

Het aandeel fietsers naar de Midden-Delfland is relatief groot vergeleken met de Rottewig. Dit komt doordat het Rottmerengebied een aantal "attracties" kent met een bovenregionale uitstraling (klimtoren, buitensportcentrum, kunstcentrum en golfbaan). De bezoekers komen vaak van ver, kunnen het gebied slecht met het openbaar vervoer bereiken en zijn dus op de auto aangewezen. De Midden-Delfland bedient een deel van de bevolking van Vlaardingen en Maassluis, plaatsen die op fietsafstand liggen. Slechts een beperkt aantal bezoekers blijkt van verder te komen. De bezoekers uit Vlaardingen en Maassluis komen ook veel vaker dan de bezoekers aan het Rottmerengebied: het herhalingsbezoek in Midden-Delfland is erg hoog, wat het hogere aantal bezoeken kan verklaren.

De geplande verblijftijd van recreanten is van invloed op de keuze van het vervoermiddel, onder andere in verband met de hoeveelheid te vervoeren bagage. Bij de zonering van de recreatierreinen en bij de aanleg van verkeersontsluiting is het van belang met dit soort zaken rekening te houden. Zo zou het voor gebieden die druk bezocht worden voor korte tijd (weinig bagage), lonen om ze goed per openbaar vervoer te ontsluiten.

Kwaliteit van het regionaal fietsrouten netwerk

Via het groene netwerk willen provincie en de stadsregio Rotterdam de bereikbaarheid vanuit de stad van groene recreatiegebieden in de nabije omgeving bevorderen. De stadsregio doet dat onder andere door realisatie van een aaneengesloten fietspadenstelsel van hoge kwaliteit, zoals beschreven is in het Regionaal Verkeers- en Vervoersplan (RVVP).

In 1998 heeft de Stadsregio Rotterdam een inventarisatie laten maken van het regionaal fietsrouten netwerk. De belangrijkste resultaten en conclusies zijn:

- De totale lengte van het geïnventariseerde netwerk is 918 kilometer
- Van 7% van de regionale fietsroutes is de kwaliteit 'slecht', 53% is 'redelijk', 24% is 'goed' en 1% is 'zeer goed'. Van de resterende 15% ontbreekt nog 8%, is 6% niet geïnventariseerd en is 1% een oeververbinding in studie, die in het rapport op aparte criteria zijn getoetst.
- Slechts 1 van de 11 doorgaande routes (route 2) kan geheel worden gebruikt volgens het traject zoals dat op basis van het RVVP 1995 is vastgelegd.

De stand van zaken m.b.t. het regionaal fietsroutenetwerk is t.o.v. 1998 percentueel vrijwel niet veranderd. Bij Hoek van Holland zijn enige kilometers fietspad verbeterd, maar dat heeft nauwelijks invloed op bovenstaande percentages. Pas op langere termijn zullen deze zichtbaar veranderen. In april 2000 verschijnt bij de dS+V een studie "stimulering en realisering regionale fietsroutes", met gegevens over de stand van zaken en het toekomstperspectief van het regionaal fietsnetwerk.

2.4 Conclusie en aanbevelingen

De onderwerpen zwemwaterkwaliteit en de milieumaatregelen in de pleziervaart zijn van belang voor de milieumonitoring in de regio Rijnmond.

In deze regio voldoen alle zwem- en recreatiewateren aan de bacteriologische kwaliteitseisen.

Een belangrijk onderdeel van de milieumaatregelen voor de pleziervaart betreft de plaatsing van vuilwaterinzamelpunten (VIP's), waar watersporters het door hen op de boot verzamelde vuile water kunnen uitpompen. Voor de komende jaren is het interessant om het aantal aangelegde VIP's in de regio Rotterdam via MSR te gaan monitoren.

Een specifiek onderdeel van het recreatiebeleid van de provincie Zuid-Holland is het vormen van netwerken voor wandelen, fietsen en varen via de realisatie van zogenaamde stadsschakels. Op dit moment zijn er nog maar weinig stadsschakels gerealiseerd.

De Stadsregio Rotterdam heeft het project Groen Netwerk laten uitwerken. In dat kader zijn 11 recreatieve en of ecologische knelpunten geïnventariseerd. Drie van deze knelpunten worden in het kader van het Regionaal Groenakkoord aangepakt, waarvan twee in het jaar 2000.

Rondom Rotterdam liggen enkele grote recreatiegebieden: IJsselmonde, Midden-Delfland, Hitland, Rottemeren en Voorne-Putten. Sommige delen van deze recreatiegebieden zijn aangewezen en ingericht voor intensieve vormen van recreatie, andere voor extensieve recreatie. De gebieden die zijn aangewezen voor extensieve recreatie bieden de mogelijkheid om natuurwaarden te ontwikkelen. Een overzicht van de verdeling van intensief en extensief is daarmee een maat voor de kansen voor de natuur in die gebieden. Op dit moment beschikken we alleen over gegevens voor de gebieden Midden-Delfland en Rottemeren. In volgende jaren zullen ook de andere gebieden door de recreatieschappen worden gezoneerd.

De beschikbaarheid van natuur per huishouden is in de Rotterdamse regio relatief laag t.o.v. andere delen van Nederland.

De mogelijkheid tot duurzame openluchtrecreatie binnen de regio is voor een belangrijk deel afhankelijk van de bereikbaarheid van de belangrijkste recreatiegebieden met milieuvriendelijke transportmiddelen. Vooral voor de drukst bezochte gebieden is dit van groot belang, aangezien die de meeste vervoerskilometers opleveren.

De keuze van vervoermiddel door recreanten is afhankelijk van de geplande verblijftijd, van het type recreatiegebied en van de nabijheid.

In de recreatieonderzoeken voor buitenstedelijke recreatiegebieden is geen onderscheid gemaakt tussen de bezoeken per openbaar vervoer en met de auto. Het verdient aanbeveling dat in volgende onderzoeken wel te doen.

De stand van zaken m.b.t. het regionaal fietsroutenetwerk is t.o.v. 1998 percentueel vrijwel niet veranderd. Bij Hoek van Holland zijn enige kilometers fietspad verbeterd, maar dat heeft nauwelijks invloed op het totaalbeeld.

In de komende jaren kan worden toegewerkt naar een volledig beeld van de modal split voor alle grote buitenstedelijke recreatiegebieden. Hetzelfde geldt voor de zonering van deze gebieden. Daarmee ontstaat het inzicht in de hoeveelheid recreatiegebied beschikbaar voor natuurrecreatie en tevens hoe deze gebieden bereikbaar zijn.

Bijlage 1

GERAADPLEEGDE LITERATUUR:

- 1 Natuurbalans 1999. RIVM.
- 2 Beleidsplan Natuur en Landschap. Provincie Zuid-Holland, 1991.
- 3 Staat van de Natuur. Provincie Zuid-Holland, 1998.
- 4 Regionaal Groenstructuurplan. Stadsregio Rotterdam, 1995.
- 5 Ontwikkelingsvisie Rotterdamse Regio 2010-2020 (concept) .
- 6 Ruimtelijk Plan Rotterdam 2010.
- 7 Natuurplan Rotterdam, Gemeentewerken Rotterdam, Milieubeleid, 1994.
- 8 Havennatuurplan. GHR, 1997.
- 9 Milieu op zijn Plek in de Haven. GHR, 1999.
- 10 Structuurschema Groene Ruimte. Deel III Kabinetsstandpunt. Tweede Kamer, 22880, 1992-1993.
- 11 Recreatie 2000+: De Visie. Provincie Zuid-Holland, 1999.
- 12 Objectivering Doelpakketten Subsidieregelingen Natuurbeheer 2000 en Agrarisch Natuurbeheer. Ministerie van LNV, december 1999.
- 13 De recreatieve betekenis van het landschap, RMNO/NRLO, nov. 1996.
- 14 Op weg naar een kwaliteitsnormeringssysteem voor de openluchtrecreatie, RMNO/NRLO, okt.1996.
- 15 Nationaal Natuurbeleidsplan, LNV, 1990.
- 16 Ambities Natuurbeleid, provincie Zuid-Holland, 1996.
- 17 Natuur in Zicht. Provincie Zuid-Holland, 1998.
- 18 Natuurbeleid dat verder gaat..., advies over voortgang en vernieuwing van het natuurbeleid. Publicatie RLG 98/8.
- 19 Regionaal Verkeers- en Vervoersplan Stadsregio Rotterdam, juni 1995.
- 20 Eindrapport inventarisatie regionaal fietsroutenetwerk Stadsregio Rotterdam, september 1998.
- 21 Jaarrapport Monitoring RVVP 1998, Stadsregio Rotterdam, februari 1999.
- 22 Nota Milieu en Economie, 1997.
- 23 Groenakkoord, 1996.
- 24 Basisboek Milieukunde. S.P.Tjallinghi en H.E.van de Veen, 1986.
- 25 Stad en land verbonden, nieuwe routes, schakels en knooppunten in het Groene Netwerk van Zuid-Holland, 1997.
- 26 Eindrapportage Natuur en Recreatie. Project Mainportontwikkeling Rotterdam, Bestaand Rotterdams Gebied, december 1999.
- 27 Natuurgericht Landevaluatiesysteem (NATLES). ALTERRA, Wageningen, 1999.
- 28 Natuurwaardering WARUMEC. H. Runhaar en H. Kros, april 1999.
- 29 Buiten binnen Bereik. Rapportage 750 ha Groen. Bestuurlijk Overleg Mainport, februari 2000.
- 30 Groengids Zuid-Holland. Stichting het Zuid-Hollands Landschap, 1995.
- 31 Natuur- en wandelgebieden in Nederland. Vereniging Natuurmonumenten. 1996.
- 32 Het milieu in de regio Rotterdam. Achtergrondrapport Ruimte en Milieu. MSR1999.
- 33 Ecologische verbindingszones in Zuid-Holland. Provincie Zuid-Holland, 1998.
- 34 Plan van Aanpak ecologische verbindingszones. DLG, 1999.

Bijlage 2

SAMENSTELLING MSR-WERKGROEP GROEN:

Werkgroepleden

De heer W.A. van Beek	DCMR Milieudienst Rijnmond
Mevrouw M. van Daalen	Stadsregio Rotterdam
De Heer M. Epe	Bureau Stadsnatuur Rotterdam
De heer E. Hoogendam	Stichting Recreatie
Mevrouw J. Lampert	Gemeentewerken Rotterdam, afdeling Milieubeleid
De heer A. Meijer	gemeente Spijkenisse
De heer S. Verbaanderd	Groenservice Zuid-Holland

Agendaleden:

Mevrouw A. Beckers	Stichting Het Zuid-Hollands Landschap
De heer J. de Jong	dienst Stedebouw & Volkshuisvesting Rotterdam
De heer R. Maas	Dienst recreatie Rotterdam
De heer J. Schot	Gemeentewerken Rotterdam
Mevrouw F. Wieland	dienst Stedebouw & Volkshuisvesting Rotterdam

